

La causa i la finalitat al català modern

Juan Carlos Tordera Yllescas
Universitat de València. Grup GIEL

1. Introducció teòrica

1.1. El concepte de *causalitat*

El concepte de *causalitat* recull expressions gramaticals com les oracions causals, les oracions finals, les oracions consecutives, les oracions concessives i les condicionals, les oracions consecutives focalitzen l'efecte sobre la causa, les condicionals plantegen la causa com a condicionant i les concessives són una contracausa (Viana i Suïls, 2939-2940, RAE & ASALE, 3449-3460 i IEC, 1109). En aquest treball, centrarem la nostra atenció sobre les oracions causals no finites i les finals.

Les oracions causals introdueixen esdeveniments que descriuen la causa, la motivació o la raó que subjau perquè es desencadene l'esdeveniment de l'oració principal. El més freqüent és que l'esdeveniment de la causal siga, per tant, temporalment anterior al de l'oració principal, (1a), o que, sent simultani, s'inicie abans que la principal, (1b), tot i que pot haver-hi alguns casos excepcionals, (1c). En català, aquests oracions es poden construir mitjançant oracions finites (casos de (1a-c)), o bé mitjançant oracions no finites, (1d) (IEC, 2016, 1110).

- (1) a. No va poder venir a la reunió perquè el seu cotxe es va espatllar.
b. Va faltar a la reunió perquè estava malalt.
c. Me'n vaig ja a casa perquè es farà ben prompte tard.
d. No va poder anar a la reunió per trobar-se malalt.

La distinció entre causal i final no sempre és clara, atès que la finalitat, com s'ha dit, és un tipus de causal (Viana i Suïls, 2939-2940, RAE & ASALE, 2009, 3449-3460 i IEC, 2016, 1109). Per això, les oracions finals poden ser la resposta davant una interrogativa parcial (*—¿Per què has anat a parlar amb Pere? —Perquè em deixés el cotxe*), poden coordinar-se amb una oració causal (*Vaig anar a parlar amb Pere perquè em deixés el cotxe i perquè la seua dona em va dir que volia parlar amb mi*) i poden ser l'atribut d'una oració equativa en què el subjecte expressa causa, raó, justificació... (*El motiu pel qual vaig decidir parlar amb ell va ser perquè em deixes en pau*).

Respecte a la finalitat, en Viana i Suïls (2939-2943), RAE & ASALE (3551) o IEC (1122), s'afirma que la finalitat es caracteritza per presentar dos trets, a saber, la voluntarietat (i, per tant, la intencionalitat d'un agent que persegueix la meta o l'objectiu expressat per la construcció final) i, en segon lloc, la potencialitat o virtualitat de l'esdeveniment expressat per l'oració final. El primer tret només el presenta la finalitat de propòsit (cas de 2), mentre que el segon tret és compartit tant per la finalitat de propòsit (cas de (3a)) com per la finalitat de destinació (cas de (3b)).

- (2) El xiquet va botar molt alt per arribar a la pilota
>> El xiquet va votar molt alt perquè volia arribar a la pilota.
- (3) a. El xiquet va botar molt alt per arribar a la pilota
>> El xiquet va botar molt alt per poder arribar a la pilota

- b. Serà suficient aquest treball per a aprovar.
 >> Serà suficient aquest treball per a poder aprovar.
 >> Serà suficient aquest treball perquè jo puga aprovar.

Com es pot veure, el cas de (2), que expressa una finalitat de propòsit, es pot parafrasejar com una causal amb el verb volitiu *voler*. Per tant, la finalitat de propòsit està lligada al valor volitiu. En el cas dels exemples de (3), es pot observar com és possible inserir un verb modal com *poder* sense que això comporte cap canvi substancial de significat. La raó es troba en el fet que el valor de finalitat sempre comporta implícit el valor potencial i/o virtual. D'altra banda, cal observar que la finalitat de destinació, pel seu caràcter exclusivament potencial o virtual, pot ser parafrasejada per una oració condicional, (exemples de (4)), en el cas que aquella funcione com a adjunt.

- (4) a. Serà necessari/caldrà traure un 6 per a aprovar.
 >> Serà necessari/caldrà traure un 6, si l'objectiu és/es pretén/es vol aprovar.
- b. Aquestes sabates són adequades per a caminar per la muntanya.
 >> Aquestes sabates són adequades si l'objectiu és/es pretén/es vol caminar per la muntanya.

A partir dels trets d'anterioritat, volició i potencialitat, podríem definir la causa, la finalitat de propòsit i la finalitat de destinació mitjançant la taula 1 en què es defineixen aquests valors por trets mínims:

Taula 1. Trets associats a la causa, la finalitat de propòsit i la finalitat de destinació

	CAUSA	FINALITAT DE PROPÒSIT	FINALITAT DE DESTINACIÓ
Anterioritat	+	-	-
Volició	-	+	-
Potencialitat	-	+	+

Des d'un punt de vista tipològic, en el treball de Haspelmath, es demostra com el valor final està relacionat amb tres valors, a saber, el valor causal, el valor al·latiu i el valor benefactiu. És raonable que el valor final pugui provenir del valor causal, atès que, com s'ha assenyalat abans, la finalitat és un tipus de causa; per tant, la finalitat és una especificació semàntica respecte al valor causal. Respecte al valor al·latiu i al valor benefactiu, des d'un punt cognitiu, tot es pot concebre com la meta que s'ha d'assolir. Per tant, és lògic que la finalitat es desenvolupi a partir de valors com aquests dos.

Al nostre parer, el valor al·latiu tendeix a estar més lligat a la finalitat de propòsit, mentre que el valor de benefactiu està més lligat a la finalitat de destinació. Són diverses les raons que poden justificar aquesta relació. En primer lloc, cal parar atenció en el fet que el llatí presentava diverses formes per a expressar la finalitat i, entre aquestes, n'hi havia d'especialitzades per a expressar la finalitat de destinació amb el datiu, és a dir, amb el cas relacionat amb la donació. Així per exemple, el gerundi en cas datiu podia aparèixer amb predicats amb els quals s'expressava la finalitat de destinació: a l'època clàssica, el gerundi en datiu amb verbs *sum* podia significar 'servir' o 'ser capaç' i, en època postclàssica, es van afegir altres verbs com *sufficio* 'ser suficient', 'bastar', *vaco*, 'estar buit' i, com a forma impersonal, 'haver-hi temps'... Amb aquest valor de finalitat, també podia modificar a adjectius (*firmitas*, 'fort', 'resistent', *natus*, 'nascut', 'predestinat', *optimus*, 'òptim', 'perfecte' i, en època postclàssica, *exiguus*, 'reduït',

‘petit’, *levis*, ‘lleu’, ‘veloç’, ‘insignificant’, *facilis*, ‘fàcil’, etc.) i a alguns substantius. Igualment, el supí en cas datiu servia per a expressar la modificació d’adjectius amb valor final (Bassols, 1962 [1992], 253 i Tarríño Ruiz, 2009, 493 i 489). Per tant, el llatí va utilitzar prototípicament el datiu per a marcar la finalitat de destinació.

Sincrònicament, es pot comprovar que els verbs agentius de moviments tendeixen a coaparèixer amb la finalitat de propòsit, mentre que els verbs de donació tendeixen a coaparèixer amb la finalitat de destinació. En el primer cas, l’agent acostuma a ser el controlador del subjecte de l’oració final (5a)). Amb els verbs de donació, el controlador de l’oració final no és l’agent de l’oració final (6a). Per això, només amb els primers tipus de verbs es pot parafrasejar l’oració final com a una oració causal amb el verb modal *voler* (cas de (5b)): el subjecte és agent i, per tant, pot ser un element volitiu. Amb els verbs de donació, només s’accepta la paràfrasi per una oració final finita amb el verb modal *poder* (cas de (6b)) però no la paràfrasi causal amb el verb *voler*.

- (5) a. Joan₁ va anar a València per Ø₁ parlar amb Miquel.
 b. Joan₁ va anar a València perquè Ø₁ volia parlar amb Miquel.
- (6) a. Pere va donar molts espinacs al xiquet₁ per a Ø₁ menjar.
 b. Pere va donar molts espinacs al xiquet₁ perquè Ø₁ pogués menjar-ne.
 c. Pere va donar molts espinacs al xiquet₁ perquè Ø₁ volia menjar-ne.

Com es pot observar, la paràfrasi causal amb el verb *voler* de (6c) no sembla una paràfrasi que es derive de l’exemple de (6a): Pere li ha pogut donar al xiquet molts espinacs, vulga o no vulga el xiquet. Per tant, d’una oració final amb verbs de donació no es pot extraure la paràfrasi causal amb el verb modal *voler*. El valor volitiu no està especificat, com sí que ocorre amb la finalitat de propòsit.

Finalment, en els dialectes del català en què es diferencia entre *per* i *per a*, cal observar que acostuma a utilitzar-se *per a* en contextos en què aquesta preposició composta expressa la donació: *Aquest regal és per a Joan*. I, encara que, com veurem, la forma *per a* no és l’única forma per a expressar la finalitat de destinació (la preposició *per* pot expressar aquest valor) ni aquesta preposició expressa exclusivament la finalitat de destinació (*per a* ha sigut utilitzada també per a expressar la finalitat de propòsit), la gènesi i el desenvolupament d’aquesta construcció no es pot desvincular d’aquest tipus de finalitat.

En qualsevol cas, no es pot contemplar la divisió entre finalitat de propòsit i la finalitat de destinació com a dos compartiments estancs: entre ells, les fronteres són ben difuses i pot haver-hi interferències formals entre ambdues categories. Tal com es defensa en Melis (1997), existeixen oracions en què és ben difícil delimitar el caràcter volitiu (valor de propòsit) o exclusivament potencial (valor de destinació) de la construcció final, com són els casos de (7) i (8).

- (7) El xiquet va prendre el martell per clavar el clau.
- (8) a. Antoni va fer molts joguets per jugar.
 b. Anys enrere, Antoni va fer molts joguets per a jugar.
 c. Antoni (li) va fer molts joguets al xiquet per a jugar.

Les oracions de (7) i (8) són oracions límits que conjuguen les propietats de les finals de propòsit i les finals de destinació i, per això, anomenarem aquest tipus de finalitat com a finalitat de destinació-propòsit o de valor mitjà. Igual que les oracions de

propòsit, aquestes oracions tenen un subjecte agent a l'oració principal (*El xiquet*, en el cas de (7), i *Antoni* en el cas de (8)). Per això, es poden obtenir paràfrasis com *El xiquet va prendre el martell perquè volia clavar el clau* i *Antoni va fer molts joguets perquè volia jugar* (almenys, per a l'oració de (8a)). Ara bé, l'oració final introdueix la finalitat de l'objecte: *el martell és per a clavar el clau* i *els joguets són per a jugar*. De fet, es pot introduir una oració adjectiva encapçalada per la construcció *amb el qual* i el verb modal *poder*; amb aquesta oració, s'indicaria la destinació de l'objecte:

- (9) a. El xiquet va prendre el martell amb el qual podria clavar el clau.
b. Antoni va fer-los molts joguets amb els quals podria jugar.

A més a més, al nostre parer, es pot establir una gradació en el caràcter de destinació en el cas d'oracions com les de (8). Si es vol focalitzar més el caràcter volitiu (*Antoni va fer molts joguets perquè volia jugar*), aleshores, aquesta oració estaria més orientada cap al valor de propòsit. Aquest seria el cas de (8a). En aquest cas, el subjecte de l'oració principal i de l'oració final serien el mateix (vg. (10)). Ara bé, si es focalitza més el caràcter de destinació, el subjecte de l'oració final no pot ser l'agent de l'oració principal. En aquest cas, o bé ha de quedar inespecífic (vg. (11a)), és a dir, s'interpreta que Antoni només fabrica els joguets destinats perquè algú pugui jugar) o bé ha d'haver-hi un controlador, que pot ser opcional, com és el cas d'un complement datiu (vg. (12a)). En aquest cas, les oracions finals es comporten com les autèntiques oracions de destinació (vg. (11b) i (12b)).

- (10) Antoni₁ va fer molts joguets per Ø₁ jugar.
(11) a. Anys enrere, Antoni va fer molts joguets per a Ø₂ jugar.
b. Aquests aliments són beneficiosos per a Ø₂ perdre pes.
(12) a. Antoni (li) va fer molts joguets [al xiquet]₁ per a Ø₁ jugar.
b. Aquests aliments et₁seran beneficiosos per a Ø₁ perdre pes.

Aquestes distincions són diferències molt subtils que el parlant pot no tenir en compte. Per això, no és estrany que aquest tipus de finalitat de destinació-propòsit haja posat en risc la distinció entre els dos tipus de finalitat. Segons Melis (1997) o Pérez Saldanya, Manuel (2014, 3515), això és el que va passar en el cas del castellà. Als orígens del castellà, la forma *por que* va servir per a expressar la finalitat de propòsit mentre que *pora/para que* va servir per a expressar la finalitat de destinació. En canvi, al segle XV, la forma *para que* va esdevenir majoritària per als casos de la finalitat de destinació-propòsit i, segons aquesta autora, aquest va ser el context des del qual es va estendre l'ús de *para que* als contextos propis de la finalitat de propòsit.

Una altra prova que demostra que la distinció entre finalitat de propòsit i finalitat de destinació mai ha estat exempta d'indistincions o neutralitzacions es pot trobar en el llatí. En llatí, les formes del supí en acusatiu (cas que podia expressar el valor al·latiu) van estendre el seu ús des dels verbs de moviments cap als verbs de donació (Palmer, 1974 [1988]: 321). Per tant, en aquest cas, es pot detectar com les formes destinades a expressar la finalitat de propòsit van poder ampliar-ne l'ús i ser utilitzades per a expressar la finalitat de destinació.

Tenint en compte que la distinció entre finalitat de propòsit i la finalitat de destinació pot patir tot tipus de neutralització (les formes de la finalitat de propòsit poden ser utilitzades per a expressar la finalitat de destinació i viceversa) i que les relacions entre la finalitat i la causa també poden utilitzar les mateixes formes

gramaticals, en conseqüència, es poden establir teòricament fins a cinc situacions en la llengua, a saber:

Taula 2. Possibles situacions d' (in)diferenciació de la causa, la finalitat de propòsit i de destinació

Situació 1	Situació 2	Situació 3	Situació 4	Situació 5
CAUSA	CAUSA	CAUSA	CAUSA	CAUSA
FINALITAT PROPÒSIT	FINALITAT PROPÒSIT	FINALITAT PROPÒSIT	FINALITAT PROPÒSIT	FINALITAT DESTINACIÓ
FINALITAT DESTINACIÓ	FINALITAT DESTINACIÓ	FINALITAT DESTINACIÓ	FINALITAT DESTINACIÓ	FINALITAT PROPÒSIT

La situació 1 representa la situació en què existeix una forma diferent per a expressar la causa i els dos tipus de finalitat. La situació 2 representa la situació contrària: existeix una única forma per a expressar la causa i els dos tipus de finalitat. Aquesta semblaria la situació pròpia de l'occità, que tendeix a utilitzar *per* més infinitiu per a expressar aquests tres valors (Palau i Martí, 212-215). La situació 3 es donaria quan es diferencia formalment la causa dels dos tipus de finalitat; seria, idealment, el cas del castellà: *por* (causa) enfront de *para* (finalitat de propòsit i de destinació). La situació 4 és aquella en què la forma lingüística per a expressar la finalitat de propòsit i la causa és la mateixa; idealment, seria el cas que prescriu la normativa del català de Fabra (1983-1984): *per* (causa i finalitat de propòsit) enfront de *per a* (finalitat de destinació). Finalment, la situació 5 dibuixaria aquella situació en què la finalitat de destinació i la causa comparteixen la mateixa forma lingüística enfront de la finalitat de propòsit. Com veurem per al cas del català, la llengua pot tendir idealment cap a una d'aquestes situacions, però això no vol dir que no es donen en l'evolució concessions a altres situacions que poden ser anecdòtiques (sense repercussió posterior en la llengua) o poden ser el motor d'un canvi lingüístic.

1.2. Alguns trets freqüents de les construccions finals

Com veurem a l'apartat 2, les oracions finals no finites presenten uns determinats trets que, sense ser obligatoris, són freqüents i, per tant, marquen una tendència. Pel contrari, les oracions causals presenten justament la tendència oposada. Al nostre parer, aquests trets reproduïxen els trets originaris que presentava la protoconstrucció final que ens ha quedat amb el context sintàctic format per verbs de moviments i la preposició *a* més infinitiu. Com s'ha indicat, les oracions finals poden provenir del valor al·latiu. Doncs bé, en llatí, la construcció prototípica per a expressar la finalitat era *ad* més gerundi, una construcció originàriament al·lativa (Bassols, 253-254; Palmer, 319). I el cas és que, tal com hem assenyalat en Tordera Yllescas (e.p), la construcció més freqüent al segle XIII en català estava formada precisament per la preposició *a* més infinitiu. Hui en dia, aquesta construcció ha quedat pràcticament reduïda al seu context originari (verbs de moviments) i, per això, pensem que aquesta construcció ha preservat les característiques de la construcció protofinal i que aquestes característiques tendeixen a mostrar-se amb major o menor freqüència en la resta de construccions finals (amb *per* i amb *per a*). Seguint RAE & ASALE (3491-3494), podem afirmar que aquests trets són els següents:

a) Com les oracions finals amb la preposició *a* tendeixen a presentar-se immediatament després del verb principal, aquestes finals només poden aparèixer en posició postverbal (vg. (13ab)). En canvi, les altres construccions finals (13c) i les causals (13d) sí que poden aparèixer en posició preverbal.

- (13) a. Aniré a ta casa a veure el teu pare.
 b. *A veure el teu pare, aniré a ta casa.
 c. Per veure el teu pare, aniré a ta casa.
 d. Per haver sigut tan amable, aniré a ta casa.

b) Les oracions finals amb la preposició *a* no poden ser negades, (14b); en canvi, la resta d'oracions finals i les causals sí que poden ser negades (14cd).

- (14) a. Vinc a discutir alguns punts del contracte.
 b. *Vinc a no discutir alguns punts del contracte.
 c. Finalment, ho va fer per no enutjar a la iaia.
 d. Per no ser obligatori aquell viatge, Antoni no hi va venir.

En aquest sentit, és interessant observar que, tot i que, actualment, en valencià, gaudeix de molta vitalitat la construcció *per a* més infinitiu, fins i tot, per a expressar la finalitat de propòsit, quan l'oració final és negada, queda molt marcat l'ús d'aquesta construcció. En el seu lloc, s'utilitza *per* més infinitiu: *No li ho volguí dir (*per a/per) no molestar-lo* o *Jo ho feu (*per a/per) no trair els meus principis*. Així doncs, es pot dir que la negació tendeix a “desfinalitzar”, atès que, cognitivament, no existeixen les no metes.

c) Les oracions finals amb la preposició *a* no poden aparèixer amb verbs estatus, (15ab). En canvi, sí que poden aparèixer la resta d'oracions finals i les causals (15cd).

- (15) a. *Va venir a estar al costat de la mare.
 b. *Vinc a tenir l'oportunitat de parlar amb Joan.
 c. Va prendre eixa decisió per estar al costat de la mare.
 d. El va atendre ell per ser el metge d'urgències en aquell moment.

d) Les oracions finals amb la preposició *a* presenten un subjecte que és correferencial amb el subjecte agent de l'oració principal, (16a). A més, aquestes oracions finals no són fàcilment parafrasejables per oracions finals finites, (16b). En el cas de les oracions finals, cal dir que es pot donar una correferencialitat distinta a la del subjecte agent, especialment en el cas de les oracions finals de destinació, (17a). Aquestes oracions finals són fàcilment parafrasejables per una oració finita, especialment amb la inserció del verb modal *poder*. Quan es dona la correferencialitat entre els subjectes de l'oració principal i el de la final, (cas de (18a)), la parafrasi finita ja no és tan fàcil i només apareix en determinats contextos sintàctics (cas de (18b)): la inserció del verb modal *poder* possibilita aquesta opció (RAE & ASALE, 3497). En el cas de les causals no finites, la correferència no és obligatòria: pot haver-hi un subjecte correferencial, (19a), o un subjecte explícit amb referència disjunta, la referència del qual pot ser ben distinta de qualsevol element de l'oració principal, (19c). En qualsevol cas, tota oració causal no finita pot ser parafrasejada sempre per una oració finita, (19bd).

- (16) a. Maria₁ va anar a València a Ø₁ parlar amb Pere.
 b. *Maria₁ va anar a València (a) que ella₁pogués parlar amb Pere.

- (17) a. Per a tu₁, aquest paper serà molt necessari per a Ø₁ passar la frontera.
 b. Aquest paper serà molt necessari perquè tu pugues passar la frontera.
- (18) a. El xiquet va decidir quedar-se a casa la setmana passada per estudiar la lliçó.
 b. El xiquet va decidir quedar-se a casa la setmana passada perquè pogués estudiar la lliçó.
- (19) a. Miquel₁ va decidir quedar-se allí per ser (ell)₁ el major.
 b. Miquel va decidir quedar-se allí perquè (ell)₁ era el major.
 c. Per ser Marc₁ de major edat, Miquel₂ no va dir res.
 d. Com Marc₁ era de major edat, Miquel₂ no va dir res.

Finalment, hem d'assenyalar un últim tret que, sens dubte, sembla paradoxal. Les construccions finals amb *a* no admeten la possibilitat d'inserció del verb modal *poder*. Una oració com **Va anar a València a poder parlar amb Pere* no és gramatical, enfront de *Va anar a València per poder parlar amb Pere*. Segurament, la raó d'aquest comportament es troba en el seu caràcter protofinal (no pròpiament final però, històricament, inductora d'aquesta construcció en altres contextos sintàctics). De fet, al segle XV, segle en què la preposició *a* comença a perdre freqüència d'usos per a expressar la finalitat de destinació (enfront de *per a*), apareixen diversos exemples de *a poder* que semblen intentar reforçar-ne el caràcter final: *seràs a temps a poder-hi tornar* (Martorell, *Tirant*, 985), *e yo no seria sufficient a poder satisfer en paraules ni en obres lo gran donatiu* (Martorell, *Tirant*, 577), *car no basten les mies forces a poder-la comportar!* (Villena, *Vita I*, 323), *la potència de aquells no-ns par assats sufficient a poder offendre los enemichs e castigar aquells*, (*Epistolari IIc*, 105), entre altres. Com actualment la construcció esmentada presenta una considerable reducció de contextos d'aparició (gairebé relegada a verbs de moviment), és manifest que el caràcter final ha quedat restringit a la mínima expressió.

2. Metodologia

Per a realitzar l'objectiu establert (estudiar les finals, finites i no finites, i les causals no finites), hem partit d'un subcorpus de textos extrets del Corpus Informatitzat de la Gramàtica del Català Modern (CIGCMOD), a partir del qual hem realitzat el treball d'anàlisi quantitativa. El subcorpus té en compte criteris diacrònics, diatòpics i textuais. Pel que fa al criteri diacrònic, s'hi han inclòs textos de la segona meitat del segle XVI fins a la segona meitat del segle XVIII, classificats en períodes de mig segle. Per a cada període de cinquanta anys, s'ha analitzat un mínim de tres textos. La majoria pertanyen en el català central, però en cada període n'hi ha almenys un del català occidental (valencià), i en algun cas del baleàric (el text de Ramis, al segle XVIII). A causa de les limitacions textuais del període analitzat i de la necessitat de partir de textos d'una certa extensió, la major part de textos provenen de cròniques o dietaris. En la mesura que ha estat possible, també s'han tingut en compte textos literaris, religiosos o administratius. En general, hem analitzat el conjunt de cada obra, però només una part si l'obra tenia una extensió superior a les 50.000 paraules. En la taula 3, es recullen les obres utilitzades com a subcorpus i s'inclou informació relacionada amb el dialecte, el gènere textual i el nombre de mots de cada obra o fragment d'obra fitxada.

Taula 3. Obres del corpus

Segle	Obra	Dialecte	Tipus de text	Mots
XVIIb	Perot, <i>Memòries</i>	Oriental	crònica o dietari	22.742
	Despalau, <i>Diari</i>	Oriental	crònica o dietari	38.155
	Despuig, <i>Col·loquis</i>	Occidental	text literari	48.351
	<i>Montsó</i>	Oriental	text jurídic o administratiu	42.045
XVIIa	Pujades, <i>Dietari</i>	Oriental	crònica o dietari	41.976
	Porcar, <i>Coses</i>	Occidental	crònica o dietari	36.484
	<i>Bruixes</i>	Oriental	text jurídic o administratiu	27.549
XVIIb	<i>Generalitat de Catalunya VIII</i>	Oriental	crònica o dietari	51.121
	Aierdi, <i>Dietari</i>	Occidental	crònica o dietari	35.868
	Albalat	Occidental	text jurídic o administratiu	10.695
	Avellà, <i>Memòries</i>	Oriental	crònica o dietari	11.322
XVIIIa	<i>Generalitat de Catalunya X</i>	Oriental	crònica o dietari	48.390
	Mas, <i>Relació</i>	Oriental	crònica o dietari	17.155
	Vila, <i>Amor</i>	Oriental	crònica o dietari	23.855
	Tomàs, <i>Caterina</i>	Occidental	text religiós o moral	31.941
XVIIIb	Esplugues, <i>Memòries</i>	Occidental	crònica o dietari	50.335
	Ramis, <i>Lucrecia</i>	Oriental	text literari	11.157
	Casanovas, <i>Memòries</i>	Oriental	crònica o dietari	20.342
	Màrtir, <i>Llibre</i>	Oriental	crònica o dietari	20.342

Les oracions finals, finites i no finites, han sigut classificades atenent als criteris ja establerts en Tordera Yllescas (e.p). En primer lloc, s'han quantificat les finals que pertanyen a la finalitat de propòsit. Dins d'aquests, s'han distingit les finals que apareixen amb un verb de moviment (per la rellevància en la gestació d'aquest tipus de finalitat) de la resta de casos: casos més generals. De la mateixa manera, dins de la finalitat de propòsit, s'han distingit aquells casos en què la construcció final apareix amb verbs de donació (*donar, dar, concedir...*), possessió (*tenir, haver, posseir...*) i existència (*haver-hi*) de la resta de casos. També s'hi ha inclòs dins d'aquest cas les oracions finals que funcionen com a modificadors de substantius i adjectius. D'acord amb allò establert en el punt 1.1, s'ha quantificat aquells casos en què sembla estar viu tant el valor de propòsit com el de destinació. Així mateix, s'ha tingut en compte els casos en què la construcció final funciona com a atribut. En aquest cas, s'han diferenciat, d'una banda, els casos en què el subjecte és animat dels casos en què el subjecte és inanimat i, d'altra banda, els casos en què la finalitat expressa utilitat d'aquells que no. D'aquesta manera, s'han discriminat quatre tipus d'oracions atributives de tipus adscriptiu. I com l'atribució pot ser també identificativa o equativa, s'han recollit els exemples en què la final s'insereix en aquest tipus de construcció. Finalment, s'ha recollit qualsevol altre tipus d'oració final que no s'ajusta a cap de les classificacions anteriors: quan funciona com a complement de règim verbal, quan funciona com a complement predicatiu, etc. Dins d'aquesta classificació, s'ha indicat en quin lloc apareix l'oració final: anteposada, posposada i entre el subjecte i el predicat (és a dir, el que considerem una posició parentètica).

En aquesta classificació, s'han descartat les finals externes que són epistèmiques o d'acte de parla i les externes remàtiques de contingut: aquestes estan semànticament menys lligades al predicat. En qualsevol cas, el nombre d'aquestes al nostre corpus ha sigut molt baix. A la taula 4, s'exemplifiquen els diferents casos exposats.

Taula 4. Exemplari

Classificació sintàctico-semàntica		Posició dins de l'oració	Exemples
Propòsit	General	Anteposada	<p>Ý <i>per obviar</i> al dany que poguera causar, me resolguí de anarme'n atansant ad aquell regne, ý donar calor ý hà negoci que'l poguera fer important la dilació del remey. (Montsó,4).</p> <p>Ý <i>per a rodar-la</i> tota obriren una porta per casa de un capser. (Porcar, <i>Coses</i>, 251).</p> <p>Pero <i>perque</i> estiguessen més al cap, los llegiria la carta, la qual féu llegir, (Pujades, <i>Dietari</i>, 176).</p>
		Parentètica	<p>Lo bisbe <i>per vedar</i> controvercias ha feta aprençió dels llibres. (Pujades, <i>Dietari</i>, 62).</p> <p>Y este Christòfol Simó, dit lo Cabrero, <i>per guanyar</i> lo premi offerit buscà amichs y lo esperà al portal de la Trinitat y se escopetechà ab ell y sa chent, i ixqué nafrat en un bras. (Aierdi, <i>Dietari</i>, 482).</p> <p>Pere Martí, <i>per guanyar</i> la joya, féu la següent obra lohant a sancta Catherina de Sena. (Tomàs, <i>Caterina</i>, 367).</p>
		Posposada	<p>No dieu que vol lo papa cobrar aquell regne <i>per a tornar-lo</i> a la Església, de qui diu ell que era? (Despuig, <i>Col-loquis</i>, 75).</p> <p>[...] tancaren las portas del pati del monastir <i>perque</i> los ministres de la Ciutat no se n'assenen, [...] (Pujades, <i>Dietari</i>, 179).</p> <p>Convidà la parròquia al senyor arquebisbe, don Martí de Ontiveros, <i>per a que</i> ab sa assistència honrràs tanta festa y li donàs els reals y calificació que es desichava. (Aierdi, <i>Dietari</i>, 75).</p>
	Moviment	Anteposada	<p>ý que <i>per a fer</i> dita embaxada al stament ecclesiàstich vagen: mossèn Galceran Dezvalls, syndich de Barcelona; mossèn Raffel Vivet, de Girona. (Montsó, 81).</p> <p>ý que <i>per a tancar</i> en les pressons de dita vila al dit Joan Mulet, menor, havia anat lo dit bal·le a cassa de Jaume Bleda, (<i>Albalat</i>, 163).</p>
		Parentètica	<p>estos catius, <i>per a portar</i> lo pa al palau, aon se acostuma donar la rassió als canonges, passaven per mitg de la seu, ý de la claustra, (Despuig, <i>Col-loquis</i>, 82).</p>
		Posposada	<p>jo haurie de anar als aplechs <i>per a vèurer lo dimoni</i> y per son ordre o altrament. (<i>Bruixes</i>, 74).</p> <p>[...] ixquesen per temps de un any fora del reyne, <i>per porgar los danys que en lo temps de la Comició havien pogut fer y els delictes que havien pogut perpetrar</i> [...] (Aierdi, <i>Dietari</i>, 475).</p> <p>Y lo home mort que se'n portaren era lo esclau de Ascànio Sobregondi, que Diego Pérez lo féu anar en ell <i>perquè</i> lo acompanyàs. (Aierdi, <i>Dietari</i>, 47).</p>
Valor mitjà, passiva...		Posposada	<p>Este dia fonch, de matí, el primer dia que es seguieren los jurats en los banchs nous que feren <i>per a seure's en lo altar machor</i>, de vellut carmesí, nogal y boix, ab guarnicions y trepes de bronze sobredaurat, (Aierdi, <i>Dietari</i>, 241).</p> <p>Digau-me, senyor, en aqueixes lagunes o estanys ý en aqueixa ribera ý prats ¿crien-s'í ausells com en la nostra albufera <i>per a poder tirar</i> ab escopeta o ab arch? (Despuig, <i>Col-loquis</i>, 87).</p>
Destinació	General	Anteposada	<p>[...] respongueren los comuns que, <i>per variar</i> res del que gozava Cathalunya y fer petició interina del goze de privilegis, era precís lo convocar Parlament en Junta General de Brassos, (Mas, <i>Relació</i>, 71).</p> <p>[...] si algú dels acrehedors per algun cas no previst patira necessitat tal que <i>per a remediar-la</i> necessitava de la cantitat deixada se li ha de restituir ý pagar del primer diner que tinga el depòsit [...] (Esplugues, <i>Memòries</i>, 64).</p>
		Posposada	<p>No hé volgut escriure-la en llengua castellana per no mostrar tenir en poch la cathalana ý també per no valer-me de llengua estranya <i>per a llustrar ý defensar</i> la naturalesa pròpia, que és la principal intenció de mon treball; (Despuig, <i>Col-loquis</i>, 54).</p> <p>Digau-nos-ne alguns, los que més prest vos vindran a memòria ý bastarà <i>per a conèxer</i>, si tals seran, lo descuit de aqueix castellà. (Despuig, <i>Col-loquis</i>, 93).</p>

			se preparàs aquella a eix fi, destinant un subjecte de confiansa <i>per a què</i> se conferis ablo mayor de esta plaça. (<i>Generalitat de Catalunya X</i> , 1081).
	Haver-hi	Posposada	[...] lo doctor Rossell y tots los doctors en medicina (sinó lo prothomedich lo doctor Bosser) digueren que no y havia en Barcelona subjectes <i>per poder-la oyr</i> . (Pujades, <i>Dietari</i> , 240). Avia disposició en lo altar machor <i>per a descobrir</i> a nostre Senyor, y així posaren a la Verche fora de l'altar, en lo presbiteri, a la mà dreta, damunt de un altar chiquet; (Aierdi, <i>Dietari</i> , 87). [...] raonant de la falta de aygua que avia <i>per a regar los arrossos</i> . (<i>Albalat</i> , 160).
	Tenir i semblants	Anteposada	[...] <i>ý per a defensar</i> aquells tenir exèrcits <i>ý</i> tota forma de ingenis de guerra <i>per a</i> matar hòmens. (Despuig, <i>Col·loquis</i> , 71)
Parentètica		Al veure a sos peus son príncep subjectat, podrà <i>per resistir</i> tenir bastant crueldat? (Ramis, <i>Lucrecia</i> , 171).	
Posposada		[...] <i>ý</i> los aparells que los pescadors de assí tenen <i>per a pèndrer</i> lo peix [...] (Despuig, <i>Col·loquis</i> , 187). De aquí sen puja sobre la isglésia que com a fortalesa tenia unas barbicanes o guardas <i>per poder llancar</i> armas de dalt, (Pujades, <i>Dietari</i> , 132)..	
	Donar i semblants	Anteposada	[...] <i>per no posar</i> larch temps <i>ý</i> molts gastos en copiar-los donam orde hà mossèn Ciurana de comunicar -ho tot ab cauthelas <i>ý</i> tornar -ho ací ab los demés libres <i>ý</i> scriptures que per ell <i>ý</i> en dues anades de Pau Genovès són tramesos; (<i>Monstó</i> , 119). [...], <i>ý per a provar</i> llur intent se ls pugue donar dilació de altres dos mesos <i>ý</i> no més avant, (<i>Monstó</i> , 561).
		Posposada	hè delliberat tractar en tot lo quint col·loqui, de les causes de aquella guerra, per mostrar les occasions que lo rey donà als catalans <i>per a fer</i> lo que feren, <i>ý</i> per abonar-los de allò que contra ells deixen escrit Lúcio Marineo <i>ý</i> altres <i>per</i> tenir més compte ab lo llagot que no ab la real veritat. (Despuig, <i>Col·loquis</i> , 54). Y donà el consell facultat als jurats <i>per a que</i> poguesen gastar en dites festes fins a quatre mil ducats; (Aierdi, <i>Dietari</i> , 97). [...] donà al retor cinquanta lliures <i>per a repartir</i> a pobres, a més de la limosna de la obra [...] (Esplugues, <i>Memòries</i> , 111). y moltes vegades li comprà molt de goret <i>per</i> sembrar y ella mateixa li batravia lo sament o bé li donaba diners <i>per comprar-la</i> ; (Casanovas, <i>Memòries</i> , 60).
	C.Aj/CN	Posposada	Y per quant en ella venia clàusula expressa <i>per a que</i> els prelats manasen publicar dita bul·la, [...], el senyor arquebisbe manà y ordenà [...] que tot lo tribunal eclesiàstic en forma ixqués per València [...] per a publicar dita bul·la, [...]. (Aierdi, <i>Dietari</i> , 145). [...] si en dits casos han intervingut personas particulars que no fossen o los magnífichs assessors de vostra senyoria o doctors consulents aplicats <i>per a vèurer</i> lo despaig més breu [...]. (<i>Generalitat de Catalunya VIII</i> , 42). [...] de ésser un cor consagrat a l'amor y dilecció del Pare etern, apte <i>per a patir</i> penes y treballs, ab los quals redemí lo món y procurà la glòria de Déu. (Tomàs, <i>Caterina</i> , 391). De tot lo qual es deprén y es proba la poderosa intercessió de sancta Catherina davant lo Senyor <i>per a obtenir lo remey y consolació de les necessitats de sos devots</i> . (Tomàs, <i>Caterina</i> , 659). Luego acabada esta funció es boltegaren les campanes, senyal <i>per a que acudiren a la traslació del SS& Sacrament</i> , (Esplugues, <i>Memòries</i> , 76).
Copulatiu	1. [+animat], [-utilitat]: valor d'im-minència	Posposada	Això serà <i>ý</i> pesa-m, perquè romprà lo fil de nostra bona conversació <i>ý</i> a ora que yo estava <i>per a demanar</i> al senyor Lúcio no sé què coses més que desitjava saber. (Despuig, <i>Col·loquis</i> , 111). <i>ý</i> fan bé que avem a l'ull la figura de aquest romeu posada en lo portal ahont estava asentat quant los moros estaven <i>per a entrar</i> , esculpida de bulto, la qual dien que fonch allí posada <i>per a</i> perpètua memòria de aquest miracle; (Despuig, <i>Col·loquis</i> , 121).
	2. [-animat], [-utilitat]:	Posposada	Ý altres coses que no són <i>per a scriure</i> . (Porcar, <i>Coses</i> , 79). [...] nos donaren a més del que tenim en los costums <i>ý</i> altres particulars privilegis tanta cosa que no és <i>per a poder-se créurer</i> . (Despuig, <i>Col·loquis</i> , 122).

	valor deòntic		de modo que arrancà totes les pedres y les que estaven <i>per clavar</i> ya dins de els fonaments, deixant lo puesto tan ras, que ni senyal quedà encara de lo que volien edificar. (Esplugues, <i>Memòrie</i> , 70).
	3. [-animat], [+utilitat]	Posposada	Y, al pasar per devant lo forn, viu a tia Mariana y li digué, tot rient: "tia, estos tefatans són <i>per honrar vostro parents</i> " (Vila, <i>Amor</i> , 96). De dret tan forçada i és la una com l'altra, segons opinió de molts, que de les tres parts de la renda, dien que la primera ha de ser per a son viurer, la segona, per a pobres y la tercera, <i>per a obrar</i> esglésies. (Despuig, <i>Col·loquis</i> , 79).
	4. [+animat], [+utilitat]	Posposada	Fet tot assò ab lo cumpliment apuntat, lo Principat trameté a despeses pròpies set galeres a Cicília ahont encara estava lo príncep <i>per fer-li saber</i> lo consertat y per a suplicar-lo volgués venir assí a Cathalunya. (Despuig, <i>Col·loquis</i> , 160). [...] sa magestat seria en la present sglésia <i>per a nomenar</i> los nou habilitadors que per sa part se acostumen de nomenar en Corts, (<i>Montsó</i> , 61).
	Equativa	Posposada	Y lo bo fonch que después digueren tots los llauradors que si havien anat a la casa havia estat <i>per achudar als ministres</i> . (Aierdi, <i>Dietari</i> , 391). Y la causa per la qual se mogué sa magestat y la Cort a concedir als officials, en los sobredits casos, subrogat ab doblat salari durant la malaltia o just impediment fou <i>perquè</i> no-s faltàs a la servitut dels oficis durant dita indisposició y <i>perquè</i> ab major cuydado, diligència y sollicitut se cumplís als càrrechs y obligacions de aquells. (<i>Generalitat de Catalunya VIII</i> , 22)
Altres casos (predicativs, complement de règim, amb valor infinitiu...).			Y darrere de tots, los cavalls de respecte, desmontats, que cada hu portava <i>per a mudar</i> , també molt ben posats. (Aierdi, <i>Dietari</i> , 183). [...] y li ha dit qeses senyories estaven instats dels mercaders y persones de negocis de la present ciutat <i>per a què</i> se prengués resolució en lo negoci de voler plomar las robas y mercaderias [de contra]bando los officials y mi[nistres] de la Capitania general. (<i>Generalitat de Catalunya VIII</i> , 732). Las sobreditas rahons són las que assistren als deputats y oydors <i>per admètrer</i> la subrogació de dit Major sens que es tropien en la casa de la Diputació exemplars que en los casos de subrogació se hage recorregut a sa magestat, (<i>Generalitat de Catalunya VIII</i> , 56) [...] disposà lo consistori dels consellers prevenir al sargento major de la Coronela, don Fèlix Monjo, <i>per a que</i> disposàs per ciutat alguna prevensió per la pública quietut, (Mas, <i>Relació</i> , 97). Los dominicos instaren als de Tarragona, <i>perquè</i> fessen part ab ells en la demanda, y conseguiren tràurer la estafeta de Reus. (Vila, <i>Amor</i> , 68). En esta església jamai se ha demanat <i>per a fundar</i> una dobla o aniversari particular que sols és missa cantada sens sermó, ni atra solemnitat, porció ni renta per a la sera y atres utensilis per aver provehit este plat y administració. (Esplugues, <i>Memòries</i> , 42). Y que avans de morir repartí y distribuí tot quant tenia en los pobres y que, no tenint ya res que donar, donà el llit en què estava mal y demanà que per amor de Déu lo i deixasen <i>per a morir</i> . (Aierdi, <i>Dietari</i> , 569).

Les oracions causals no finites s'han classificat atenent al lloc que ocupa en l'oració. En principi, es va partir d'una distinció entre les causals que funcionen com a adjunt de les que tenen una funció argumental, tal com es va fer al treball de Tordera Yllescas (e.p.). Tot i això, al nostre corpus, no hem enregistrat cap cas d'una oració causal no finita en funció argumental. Per tant, suposem que la freqüència d'aquestes era molt baixa. Igualment com ocorre amb les finals, en aquest cas, tampoc s'han classificat els casos en què la causal funciona com a externa epistèmica o d'acte de parla ni les remàtiques de contingut. En qualsevol cas, el seu nombre és molt baix.

3. Les construccions finals i causals als segles XVI, XVII i XVIII

3.1. El punt de partida: les finals i causals no finites als segles XIII, XIV i XV

Al treball de Tordera Yllescas (e.p), s'estudia l'ús de tres tipus de construccions finals no finites (*a* més infinitiu, *per* més infinitiu i *per a* més infinitiu) i de *per* més infinitiu amb valor causal al llarg de les segones meitats dels segles XIII, XIV i XV. Les conclusions a què arribem són les següents: en primer lloc, al segle XIII, la construcció final més freqüent era *a* més infinitiu. És més, per a expressar la finalitat de destinació, aquesta construcció s'imposa clarament enfront de *per* més infinitiu. En canvi, al segle XV, s'observa un canvi; en concret, la construcció *a* més infinitiu comença a reduir moltíssim els seus contextos d'usos. Per a expressar la finalitat de propòsit, la construcció *per* més infinitiu s'imposa clarament sobre la construcció *a* més infinitiu. Respecte a la finalitat de destinació, la construcció *a* presenta dos competidors: *per* més infinitiu i *per a* més infinitiu, construcció aquesta que s'expandeix en aquest segle. Tant en el dialecte oriental com a l'occidental, hi ha certa preferència per utilitzar *per a* amb aquest valor enfront de *per*, però no és una freqüència absoluta (els casos registrats estan al voltant del 60%). En els tres casos (*a*, *per* i *per a* més infinitiu), un dels contextos més freqüents d'usos és el context sintàctic en què apareix un verb de moviment, és a dir, quan el valor al·latiu hi és present.

En segon lloc, hi ha un segon canvi important. Al segle XV, comença a utilitzar-se amb més vitalitat que, en segles anteriors, la construcció *per* més infinitiu amb valor causal. Fins a aquest segle, els usos amb valor causal són molt esporàdics i residuals. Com es defensa en Tordera Yllescas (e.p), el desenvolupament de *per a* a finals de l'Edat Mitjana pot explicar-se pel fet que la construcció *a* més infinitiu, que era més utilitzada per a expressar la finalitat de destinació que *per* més infinitiu, estava reduint els seus usos amb verbs de moviment (com passa actualment); en aquest cas, s'assaja una nova forma per a expressar la finalitat de destinació (*a* > *per a*). Però també pot explicar-se l'aparició de *per a* més infinitiu pel desenvolupament de *per* més infinitiu amb valor causal: com la construcció *per* més infinitiu era una construcció formalment ambigua (podia expressar ara causa i finalitat), se cerca una nova forma per a expressar la finalitat, acò és, *per a*. Fins i tot, podríem estar davant de dues concauses simultànies: si apliquem l'estudi de Melis (1997) per al cas del català, es podria defensar que la forma *per a* es desenvolupa especialment en els contextos de destinació i que, a partir dels contextos de valor destinació-propòsit, s'expandeix l'ús d'aquesta construcció als contextos de la finalitat de propòsit i, d'aquesta manera, hi hauria dues formes inambigües per a expressar la causa (*per*) i la finalitat (*per a*). La diferència resideix en el fet que, en el cas del castellà, aquest canvi es va consumir (pràcticament, *para* més infinitiu ha absorbit tots els contextos d'usos de *por* més infinitiu amb valor final). En canvi, com podem observar, les solucions que presenta el català modern no són homogènies, especialment si atenem a la variació diatòpica (oriental versus occidental, concretament, valencià).

3.2. Les construccions *per* i *per a* amb valor final als segles XVI, XVII i XVIII

L'evolució de la construcció *per* més infinitiu i *per a* més infinitiu amb valor final és heterogènia des del punt de vista dialectal. La construcció *per a* era relativament freqüent a la segona meitat del segle XVII en ambdós dialectes. Ara bé, al segle XVIII, la construcció *per a* amb valor final és minoritària en el dialecte oriental enfront de la tradicional *per* més infinitiu. En canvi, en el dialecte occidental, sembla que la construcció *per a* es va imposant des de la segona meitat del segle XVII. En la taula 5, es recull la freqüència de la construcció *per a* al llarg dels segles estudiats i les ocurrences totals, resultat de l'addició de les aparicions comptabilitzades de *per a* i *per* més infinitiu amb valor final.

Taula 5. Evolució de *per a* més infinitiu amb valor final

Segle XVIIb		Segle XVIIa		Segle XVIIb		Segle XVIIIa		Segle XVIIIb	
Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.
52,38%	69,42%	10,52%	54,83%	45,57%	81,73%	19,26%	91,11%	14%	92,53%
(147)	(121)	(95)	(31)	(79)	(104)	(135)	(45)	(150)	(134)

En canvi, la preposició *per* sembla que va tenir el procés invers. En el dialecte occidental, la construcció més tradicional, *per* més infinitiu, pateix un considerable descens a partir de la segona meitat del segle XVII. La construcció *per a* és la construcció per antonomàsia per a expressar la finalitat en el dialecte occidental.

Si atenem a la distinció entre la finalitat de propòsit i la finalitat de destinació, a partir de les dades oferides en la taules 6 i 7, es pot observar que la construcció *per* més infinitiu va ser utilitzada en el dialecte oriental per a expressar la finalitat de destinació, tant amb verbs de possessió i donació i verbs copulatius amb el valor d'utilitat (cas 3 i 4) com amb la resta de verbs. Aquest ús augmenta a mesura que augmenta la imposició de *per* sobre *per a*. En canvi, en el dialecte occidental, és molt més estrany l'ús de la preposició *per* per a indicar la finalitat de destinació. Pel que fa a la construcció *per a* més infinitiu, tal com es pot veure a la taula 7, a la segona meitat del segle XVI, els dialectes orientals i occidentals presenten un comportament semblant: al voltant del 50% de les construccions amb *per a* són utilitzades per a expressar la finalitat de destinació. Ara bé, cap a la segona meitat del segle XVII, es pot detectar el canvi: a mesura que disminueix la freqüència de *per a* en el dialecte oriental, l'ús amb valor de destinació creix, és a dir, la construcció *per a* en restringeix molt l'ús a la finalitat de destinació en el dialecte oriental. En canvi, en el dialecte occidental, no només augmenta la freqüència de la construcció de *per a*, sinó que s'amplien també els contextos d'usos i, en concret, a la finalitat de propòsit. Tant en el cas del dialecte oriental com en l'occidental, es pot observar que disminueix la freqüència de *per* i *per a* en contextos amb verbs de moviment. Sens dubte, l'especialització de la preposició *a* més infinitiu per a aquest context és un factor clau per a aquestes dades. Finalment, enfront dels resultats trobats en Tordera Yllescas (e.p), cal dir que els contextos en què *per* i *per a* més infinitiu apareixen amb un verb de moviment no són tan nombrosos; de fet, sembla que la freqüència disminueix a mesura que s'avança en el temps. Curiosament, la construcció *per* més infinitiu perviu durant el segle XVIII en el dialecte oriental en aquest context. En canvi, en el dialecte occidental, a partir de la segona meitat del segle XVII, no hem trobat cap exemple en aquest cas.

Taula 6. PER amb valor final

Classificació sintàctico-semàntica		Posició dins de l'oració	XVIIb. Orien.	XVIIb. Occ.	XVIIb. TOTAL	XVIIla. Orien.	XVIIla. Occ.	XVIIla. TOTAL	XVIIlb. Orien.	XVIIlb. Occ.	XVIIlb. TOTAL	XVIIlla. Orien.	XVIIlla. Occ.	XVIIlla. TOTAL	XVIIllb. Orien.	XVIIllb. Occ.	XVIIllb. TOTAL		
PER amb valor final	Propòsit	General	Anteposada	1,42%	32,43%	12,14%	4,7%	14,28%	6,06%	4,65%	21,05%	9,67%	6,42%	0%	6,19%	5,42%	10%	5,75%	
			Parentètica	5,71%	10,81%	7,47%	2,35%	0%	2,02%	0%	10,52%	3,22%	0%	25%	0,88%	0%	0%	0%	0%
			Posposada	32,8%	35,13%	33,64%	27,05%	50%	30,31%	41,86%	31,57%	38,7%	39,44%	75	40,71%	34,88%	60%	36,69%	
		Verbs de moviment	Anteposada	4,28%	0%	2,8%	3,52%	0%	3,03%	0%	26,31%	8,06%	0,91%	0%	0,88%	0,77%	0%	0,71%	
			Posposada	1,42%	0%	0,93%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	Valor mitjà		Posposada	8,57%	10,81%	9,34%	4,7%	0%	4,04%	2,32%	5,26%	3,23%	3,66%	0%	3,53%	4,65%	0%	4,31%	
	Destinació	General	Anteposada	0%	2,7%	0,93%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,91%	0%	0,88%	0,77%	0%	0,71%	
			Posposada	1,42%	0%	0,93%	1,17%	0%	1,01%	11,62%	0%	8,06%	12,84%	0%	12,38%	13,95%	0%	12,94%	
		Haver-hi	Posposada	0%	0%	0%	1,17%	0%	1,01%	2,32%	0%	1,61%	0%	0%	0%	2,32%	0%	2,15%	
			Verbs de possessió	Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,91%	0%	0,88%	0,77%	0%	0,72%
				Parentètica	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,77%	0%	0,72%
		Verbs de donació	Posposada	0%	2,7%	0,93%	3,52%	0%	3,03%	6,97%	0%	4,83%	4,58%	0%	4,42%	11,62%	0%	10,79%	
			Posposada	2,85%	0%	1,86%	4,7%	7,14%	5,05%	0%	0%	0%	4,58%	0%	4,42%	3,1%	0%	2,87%	
	C.Aj/CN		Posposada	4,28%	0%	2,8%	2,35%	0%	2,02%	0%	5,26%	1,61%	2,75%	0%	2,65%	4,65%	10%	5,03%	
	Copulatí	1.	Posposada	0%	0%	0%	1,17%	0%	1,01%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
		2.	Posposada	1,42%	0%	0,93	0%	0%	0	2,32%	0%	1,61%	0%	0%	0%	0%	20%	1,43%	
		3.	Posposada	0%	0%	0%	1,17%	0%	1,01%	0%	0%	0%	0,91%	0%	0,88%	3,87%	0%	3,59%	
4.		Posposada	5,71%	0%	4,67%	3,52%	0%	3,03%	2,32%	0%	1,61%	0%	0%	0%	0,77%	0%	0,71%		
Altres casos			0%	0%	0%	1,17%	0%	1,01%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	3,87%	0%	3,59%		
Ocurrences absolutes			70	37	107	85	14	99	43	19	62	109	4	113	129	10	139		

Taula 7. PER A amb valor final.

Classificació sintàctico-semàntica		Posició dins de l'oració	XVIIb. Orien.	XVIIb. Occ.	XVIIb. TOTAL	XVIIa. Orien.	XVIIa. Occ.	XVIIa. TOTAL	XVIIIb. Orien.	XVIIIb. Occ.	XVIIIb. TOTAL	XVIIIa. Orien.	XVIIIa. Occ.	XVIIIa. TOTAL	XVIIIb. Orien.	XVIIIb. Occ.	XVIIIb. TOTAL		
PER A amb valor final	Propòsit	General	Anteposada	7,79%	3,57%	5,59%	0%	5,88%	3,7%	2,77%	7,05%	5,78%	3,84%	4,87%	4,47%	4,76%	8,06%	7,58%	
			Parentètica	0%	1,19%	0,62%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
			Posposada	9,09%	17,85%	13,66%	20%	29,41%	25,92%	25%	47,05%	40,49%	34,61%	40,1%	40,29%	14,28%	31,45%	28,96%	
	Verbs de moviment	Anteposada	2,59%	3,57%	3,1%	0%	0%	0%	0%	0%	4,7%	3,3%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
		Parentètica	0%	1,19%	0,62%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
		Posposada	28,57%	11,9%	19,87%	40	47,05%	44,44%	27,77%	12,94%	17,35%	15,38%	7,31%	10,45%	0%	4,83%	4,13%		
	Valor mitjà		Posposada	11,68%	1,19%	6,21%	30	0%	11,11%	13,88%	2,35%	5,78%	0%	3,8%	0%	9,52%	7,25%	7,58%	
	Destinació	General	Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,8%	0,68%	
			Posposada	6,49%	11,9%	9,31%	10	0%	3,7%	2,77%	7,05%	5,78%	26,92%	31,7%	29,85%	19,04%	24,19%	23,44%	
		Haver-hi	Posposada	5,19%	2,38%	3,72%	0%	0%	0%	0%	2,35%	1,65%	0%	0%	0%	4,76%	0%	0,68%	
Verbs de possessió			Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1,17%	0,82%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
			Parentètica	0%	1,19%	0,62%	0%	0%	0%	0%	3,52%	2,47%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
Verbs de donació		Posposada	6,49%	14,28%	10,55%	0%	11,76%	7,4%	0%	3,52%	2,47%	7,69%	4,87%	5,97%	33,33%	9,67%	13,10%		
		Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1,17%	0,82%	0%	0%	0%	0%	0%	0%		
C.Aj/CN	Posposada	9,09%	16,66%	13,04%	0%	0%	0%	0%	11,11%	2,35%	4,95%	0%	0%	0%	9,52%	7,25%	7,58%		
Copulati	2.	Posposada	2,59%	0%	1,24%	0%	0%	0%	0%	1,17%	0,82%	0%	0%	0%	0%	0%	0%		
	3.	Posposada	0%	1,19%	0,62%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1,61%	1,27%		
	4.	Posposada	3,89%	2,38%	3,1%	0%	5,88%	3,7%	0%	3,52%	2,47%	3,84%	0%	1,49%	0%	0%	0%		
	Equativa	Posposada	0%	2,38%	1,24%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%		
Altres casos			0%	3,57%	1,86%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%		
Ocurrences absolutes			77	84	161	10	17	27	36	85	121	26	41	67	21	124	145		

3.3. La construcció causal *per* més infinitiu i la reorganització del sistema

Des del segle XV, la construcció *per* més infinitiu comença a estendre's amb valor causal. Al nostre parer, la irrupció de la construcció *per* més infinitiu amb valor causal està a l'origen dels canvis assenyalats anteriorment. En primer lloc, cal recordar que, al segle XV, es va donar també una eclosió de la forma *per a* més infinitiu, és a dir, apareix *per a* amb valor final precisament quan es desenvolupa la forma causal *per més infinitiu*. A més, si es té en compte la freqüència de la construcció *per* més infinitiu en relació al nombre total de casos de *per* més infinitiu (açò és, amb valor causal i final) i si, al mateix temps, es considera la freqüència de la construcció *per a* més infinitiu en relació al nombre total de casos de les construccions finals no finites (açò és, *per a* i *per* més infinitiu amb valor final), es pot observar una tendència ben interessant: quan creixen els usos de *per a* més infinitiu enfront de *per* més infinitiu amb valor final, també creixen els usos de *per* més infinitiu amb valor causal enfront de *per* més infinitiu amb valor final (presenta un coeficient de correlació de 0,702). Per aquest motiu, es pot veure una tendència per la qual, en el dialecte oriental, la construcció *per* més infinitiu s'utilitza menys per a expressar la causa.

Taula 8. Evolució interdependent del *per* amb valor causal i *per a* amb valor final

	Segle XVIIb		Segle XVIIa		Segle XVIIb		Segle XVIIIa		Segle XVIIIb	
	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.
RELACIÓ <i>PER</i> CAUSAL- <i>PER</i> FINAL	48,14 %	33,92 %	32,53 %	61,11 %	54,73 %	79,12 %	39,77 9%	50	31,38 %	73,68 %
RELACIÓ <i>PER A</i> - <i>PER</i> FINAL	52,38 %	69,42 %	10,52 %	54,83 %	45,56 %	81,73 %	19,25 %	91,11 %	14%	92,53 %

Com que la construcció *per* més infinitiu és una construcció ambigua, a la llengua catalana, es van assajar diversos mecanismes per a aclarir el significat de la construcció. Per exemple, per a expressar la causa, es van utilitzar formes com *per haver* més participi, (20a), (la més sistemàtica i identificadora), *per no poder* més infinitiu (20b), o *per no voler* més infinitiu, (20c); i, per a expressar la finalitat, la tendència va ser la d'utilitzar construccions com *per poder* més infinitiu, (21a), o *per voler* més infinitiu, (21b).

- (20)
- a. [...] arribà en Arenys per aver-se'n anat de Girona *per haver-la ya ocupada* lo francés [...] (Avellà, *Memòries*, 36).
  - b. Vist lo que dit síndich se despedí de dit senyor don Beltran, dient que ho dexava estar per aleshores, però que, en cas de tornar las galeras, *per no poder continuar* son viatge, com dos vegades antecedents havia succehit, tornaria dit síndich per a dita diligència. (*Generalitat de Catalunya VIII*, 18).
  - c. E més, digué a sa excel·lència fos servit concedir al molt il·lustre consistori facultat de poder fer represàlias de moros de las galeres de Cerdanya, *per no voler* lo general de aquellas entregar y donar llibertat als forçats que han acabat lo temps de llurs condemncions. (*Generalitat de Catalunya VIII*, 26).

- (21) a. Bé sé yo que dona Leonor, muller segona del rey don Alonso, que conquistà a Cerdenya *per voler fer* senyor de molt gran part del regne de València a son fill don Ferrando, [...], posà en condició y perill de perdre's tota la corona de Aragó; (Despuig, *Col·loquis*, 165).
- b. Lo sobra dit mon para se diu que seguint ell la bandolina, comestà dit, moltas vegadas vingé en esta casa fent sagir alguns de sosconpanyys y, aribant aquí, desanbaynaba lo sabra *per voler matar* la seva mare y a sos germans, [...] (Casanovas, *Memòries*, 48).
- c. y allí va decretar un paper de uns certs pactes que la vila volia fer *per poder redimir* los mals de dita vila [...]. (Avellà, *Memòries*, 33).
- d. Foren senyalats, *per a poder fer* les dilichències *per a poder guanyar* lo jubileu, les dos semanas següents, contant des de dit dumenche, de 22 de dits en avant. (Aierdi, *Dietari*, 35).

Junt amb aquestes formes, cal indicar que també es poden trobar formes com *per a voler*, (22a), o *per a poder*, (22b), que semblen reforçar el caràcter de finalitat d'una construcció, *per a* més infinitiu, que no és ambigua.

- (22) a. Y la chent que tocava, sentint la veu de l'home, tiraren una escopetada ahon sentiren la veu, y com la fadrineta estava davant y prop de la porta *per a voler obrir*, li pegaren y la mataren. (Aierdi, *Dietari*, 541).
- b. las galeras havian çarpata per anar-se'n, donaren orde a dit síndich se conferís, com en effecte se conferí, ab lo molt reverent canceller y li demanà se servís donar llicència de fer represàlies *per a poder alcansar* la llibertat de dits minyons. (*Generalitat de Catalunya VIII*, 16).

Davant les dades registrades a les taules 6, 7 i 8, podem afirmar que l'evolució del català oriental s'apropa més a la situació 2 descrita en 1.1: hi ha un procés evolutiu pel qual la construcció *per* més infinitiu serveix per a indicar la causa (encara que no siga la forma majoritària), la finalitat de propòsit i la finalitat de destinació. El català general contemporani deu funcionar com l'occità. Per tant, no s'hi distingeix formalment la finalitat de propòsit de la destinació, tal com es defén en la proposta de Coromines (1971) o Solà (1987). Aquesta solució pot trobar el seu origen en el fet que la preposició *per* s'especialitza en el català oriental per a expressar el benefactiu: *Y com desde Mataró vesseu que feian camí alt a mar y en lo matex punt veian que las galeotas de moros tiravan ves llevant despatxaren una barca armada per las galeres [...]*. (Pujades, *Dietari*)¹. Per això, la finalitat de destinació (relacionada amb el valor benefactiu) no seria marcada amb cap forma unívoca. Tot i això, aquesta tendència conviu amb la situació 4: al segle XVIII, perviu la forma *per a*. Aquesta forma, que és minoritària en el català oriental, tendeix a expressar la finalitat de destinació. Aquesta situació seria continuadora d'aquella que s'observa al segle XV: en aquest segle, hi ha una tendència (superior al 50% dels casos en els dos dialectes) per la qual *per a* és utilitzada per a expressar la finalitat de destinació. Aquesta seria la solució sancionada per Fabra (1983-1984).

¹La reducció de *per a* a *per* per raons exclusivament fonològiques (element àton, afebliment de la [ə] final...) no explica per què no es redueix *fins a* o *cap a* en les mateixes circumstàncies. A l'IEC (2016, 751-754), es recullen casos en què es dona la solució *fins* o *cap* però aquests casos obeïxen a raons purament sintàctiques o és el resultat d'una variant morfològica condicionada fonològicament (davant de determinats mots que comencen per *a*). Així doncs, és esperable que *per a* funcionés d'igual manera. Però això no passa així.

En el dialecte occidental analitzat (valencià i tortosí), es veu una clara evolució cap a la situació 3: hi ha una forma *per* a expressar la causa, *per* més infinitiu, i una forma *per a* expressar la finalitat, *per a* més infinitiu, siga la finalitat de propòsit o de destinació. I, encara que és molt minoritària, la construcció *per* més infinitiu encara perviu, especialment quan indica propòsit. La proposta normativa de Fabra (1918) és la que més s'ajusta a aquesta situació, ja que, d'acord amb aquest autor, es podria utilitzar de manera indistinta *per* o *per a* davant de l'infinitiu quan existeix voluntarietat o motivació de l'acció realitzada.

Tenint en compte els segles investigats, es podria plantejar que la solució del català occidental analitzat és producte d'una interferència del castellà. No obstant això, creiem que, tal com ja va defensar Casanova, si el castellà va jugar algun tipus de paper en aquest punt, no va ser un paper d'interferència, sinó, a tot estirar, d'intensificació, és a dir, el contacte amb el castellà podria haver reforçat la tendència natural del dialecte occidental analitzat. En primer lloc, cal tenir en compte que la construcció estudiada pertany al component gramatical de la llengua; aquest component no es veu tan fàcilment alterat com ocorre amb el lèxic. De fet, al valencià, es poden observar solucions gramaticals que poc tenen a veure amb el castellà. Per exemple, la preposició *en* pot expressar companyia en València (a més de la zona de Ribagorça i de Ribera de l'Ebre, Sancho Cremades: 1738-1739): *Joan estava en Pere*. Aquest ús preposicional és desconegut per al castellà. Aleshores, una explicació que es fonamenta en l'expansió de la preposició *per a* per la influència castellana sempre haurà de respondre al repte de *per* què, en ocasions, la sintaxi i, en concret, l'ús preposicional obeeix a interferències del castellà i altres, en canvi, la solució sembla idiosincràtica del sistema lingüístic en qüestió.

En segon lloc, si atenem a les taules 6 i 7, es pot observar que, mentre que el català oriental va conservar la possibilitat d'expressar els valors mitjans de destinació-propòsit amb *per* al segle XVIII, el català occidental només va tenir la possibilitat d'expressar aquest valor amb *per a* al segle XVIII, ja que *per* desapareix en aquest context. Amb les dades de què disposem hem de ser molt prudents, però aquestes semblen apuntar cap a la direcció descrita per Melis. Allí on *per a* més infinitiu s'ha estés al context del valor mitjà o valor de destinació-propòsit és on s'ha estés al context de propòsit. Aquest seria el cas del dialecte occidental analitzat. Pel que fa al dialecte oriental, sembla que el procés va ser l'invers al descrit en Melis: l'evolució és del valor de propòsit cap al de destinació. Al segle XV, *per* més infinitiu era freqüentment més emprat per a expressar la finalitat de propòsit que no pas el valor de destinació. Però al segle XVIII, en el dialecte oriental, *per* més infinitiu pot servir per a expressar el valor mitjà o de destinació-propòsit així com el valor de de destinació. En el dialecte occidental, en canvi, no hem trobat cap exemple de *per* més infinitiu amb valor de destinació-propòsit al segle XVIII, en el dialecte occidental com tampoc hi ha exemples amb valor purament de destinació (excepte alguns casos molt puntuals de modificació nominal).

Finalment, cal tenir en compte que les situacions descrites en 1.1 no conformen compartiments estancs: aquestes situacions tracten de sistematitzar valors semàntics que estan molt lligats. En aquest sentit, del treball de Palau i Martí, es pot extraure la conclusió que no hi ha llengua romànica (occità, gascó, italià, francès, castellà) en què es detecte que hi haja una correspondència biunívoca entre forma i contingut, és a dir, la situació 1. Per tant, les connexions semàntiques entre aquests trets valors ens porten a sospitar que, almenys per a les llengües romàniques, la situació 1 és més una situació teòrica o ideal que no pas empírica. I, precisament, per aquesta connexió semàntica, es poden detectar vacil·lacions formals en un mateix autor. Un autor pot emprar diverses formes per a expressar el mateix valor en un context sintàctic semblant:

- (23) a. Senyor, de aqueix refran o proverbi abús ne han fet los maliciosos, que en la real veritat no s'és introduït *per denotar misèria*, sinó per denotar molta abundància mas perquè los de Barcelona són tinguts en opinió de gent que té gran compte ab la moderació y estalvi (lo que ab tota veritat parlant yo no puch dir-ho així, ans bé hé trobat per a mi tot lo contrari en ells), se és vengut a creèrer que lo refran fonch introduït *per a denotar misèria*. (Despuig, *Col·loquis*, 87).
- b. ha anat avisitar al glorios màrtir Sant Narcís bisbe de Gerona, en la capella de la iglésia del convent de Sant Agustí de la present ciutat, per a donar -li gràcias prodigi de las moscas[...], y axí mateix també per implorar de dit Sant son emparo en las emenassas del enemichy presents treballs. (Generalitat de Catalunya X, 69).
- c. fonch tan servent y valenta la dilecció de la seràfica verge que per a conformar-se més ab lo Senyor en lo molt que patí per a redemir lo món, prengué ab les sues virginals mans la corona de espines, y decontinent la posà en lo seu tendre cap, sens retardar un punt la execució en patir tota la sua vida amargues penes y gravíssims treballs per conformar-se ab Jesuchrist. (Tomàs, Caterina, 657).

Si recalquem les interferències formals a causa de la connexió semàntica dels valors implicats és perquè, al segle XV, l'ús de la preposició *per a* més infinitiu mai es va reduir a la finalitat de destinació. Tant en el dialecte oriental com occidental, es podien detectar bastants casos en què la construcció *per a* era utilitzada per a expressar la finalitat de propòsit. Per tant, des dels orígens de la construcció es podien observar casos en què es neutralitzava l'oposició finalitat de destinació i finalitat de propòsit. Així doncs, no es pot cercar com a única causa la castellanització per explicar l'extensió d'usos de *per a* més infinitiu. Si en la gestació de la construcció de *per a* més infinitiu ja trobem exemples en què aquesta construcció podia ser utilitzada per a indicar la finalitat de propòsit, el dialecte occidental no va fer altra cosa que ampliar-ne la freqüència, atenent a la proximitat semàntica entre la finalitat de propòsit i la de destinació i tractant de separar el valor final del de causa. Per tant, el dialecte occidental no va fer res que no li permetés fer el sistema lingüístic d'origen.

L'evolució que es va desenvolupar al català modern no va ser definitiva ni tancada (per exemple, al català occidental actual, la construcció final *per* més infinitiu és ben viva), perquè tampoc podia ser unidireccional, és a dir, ateses les relacions semàntiques implicades i imbricades i la (no) necessitat de distingir aquests valors tan propers, l'evolució en els diferents dialectes no podia apuntar cap a un única meta. Per tot això, aquest procés va estar subjecte a vacil·lacions i, fins i tot, a petits esborranys formals que es fonamentaven en les diferents connexions semàntiques descrites, tot i que no terminessen de quallar. Entre aquestes provatures formals, és interessant assenyalar que es poden detectar alguns casos molt puntuals en què la construcció *per a* més infinitiu serveix per a expressar la causa:

- (24) a. Y lo mateix se pot dir de les banderes y altres insignes militars que també s posen allí, senyaladament en Cathalunya, y meritament *per a haver militat* tant gloriosament los que allí les posaren. (Despuig, *Col·loquis*, 66).

b. Ý pus del que dalt se ha dit tindreu entès les causes justes que se han offert *per a no haver pogut* yo abans de ara *visitar* aquests meus regnes, (*Montsó*, 5).

c. Ý véu que lo dit Monserrat Sans li dix que ni havia fet bé en esgarrar les cartes, que podia mirar que jugaven dones en la taula, ý que eren tots amichs *per a no haver fet* lo que havia. (*Albalat*, 150)

Sens dubte, aquests casos són ben interessants per diversos motius. En primer lloc, els exemples de (24ab) són de la segona meitat del segle XVI, etapa en què la construcció *per a* més infinitiu era encara més freqüent per a expressar la finalitat de destinació en els dos sistemes dialectals. Si aquests tipus d'exemples haguessen triomfat, aleshores, la situació assolida seria la situació 5, és a dir, aquella en què la finalitat de destinació i la causa presenten la mateixa forma. Tot i això, per la distància semàntica que hi ha entre la causa i la finalitat de destinació, aquests tipus de sistema causal no ha tingut èxit en el català ni en cap llengua romànica de les estudiades per Palau i Martí. En segon lloc, Meyer-Lübke (565) registra a l'Edat Mitjana casos semblants de la construcció *pora/para* en castellà i en portuguès, és a dir, quan es configura la formació i l'ús de *pora/para*, apareixen petits exemples en què aquest element serveix per a expressar la causa, igualment com ocorre ara amb *per a*. Finalment, aquests exemples del català no es poden adjudicar a cap procés de castellanització, perquè els usos de *para* amb valor causal es detecten, com hem indicat, a l'Edat Mitjana. Per tant, aquests casos només poden obeir a l'evolució pròpia dels sistemes dialectals implicats. Per tant, si es restringeix l'explicació de l'expansió de *per a* en el dialecte occidental analitzat a una simple influència del castellà, no es podria donar compte d'exemples com aquest.

3.4. Els trets que tendeixen a presentar les finals i les causals

Dels quatre trets que hem registrat a l'apartat 1.2, hem de dir que hem pogut observar les tendències següents:

a) **Ordre:** Segons es va indicar, la finalitat tendeix a situar-se en posició postverbal. Doncs bé, si agafem els percentatges de les taules 6 i 7 en què s'indica la freqüència de les construccions finals en posició postverbal, els resultats obtinguts serien els següents:

Taula 6. Freqüència de les construccions finals en posició postverbal

	Segle XVIb		Segle XVIIa		Segle XVIIb		Segle XVIIIa		Segle XVIIIb	
	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.	Orient.	Occid.
<i>PER</i> FINAL	87,14 %	54,05 %	92,94 %	85,71 %	95,34 %	42,10 %	90,82 %	75% %	90,69 %	90% %
<i>PER A</i> FINAL	89,61 %	89,28 %	100% %	94,11 %	97,22 %	92,87 %	96,15 %	95,12 %	95,23 %	91,12 %

Taula 7. *PER* amb valor causal

Posició dins de l'oració	<i>PER</i> amb valor causal			Ocurrències
	Posposada	Parentètica	Anteposada	
XVIb. Orien.	72,3%	3,077%	24,61%	65
XVIb. Occ.	52,63%	5,26%	42,1%	19
XVIb. TOTAL	67,85%	3,57%	28,57%	84
XVIIa. Orien.	73,17%	4,878%	21,95%	41
XVIIa. Occ.	95,45%	4,54%	0%	22
XVIIa. TOTAL	80,95%	4,76%	14,28%	63
XVIIb. Orien.	71,15%	3,85%	25%	52
XVIIb. Occ.	58,33%	1,38%	40,27%	72
XVIIb. TOTAL	63,71%	2,42%	33,87%	124
XVIIIa. Orien.	72,22%	1,38%	26,38%	72
XVIIIa. Occ.	0,75%	0%	0,25%	4
XVIIIa. TOTAL	72,37%	1,31%	26,31%	76
XVIIIb. Orien.	81,35%	3,39%	15,25%	59
XVIIIb. Occ.	96,43%	0%	3,57%	28
XVIIIb. TOTAL	86,21%	2,3%	11,49%	87

Com es pot veure, existeix la tendència per la qual efectivament les construccions finals tendeixen a situar-se en posició postverbal. Si es comparen aquestes dades, amb les dades de la taula 7, queden ratificades les tendències defensades per Diesseli Diessel i Hetterle, qui van mostrar que, des del punt de vista tipològic, les finals són més internes al nucli del predicat i, per això, tendeixen a situar-se en posició postverbal, mentre que les causals poden aparèixer tant anteposades com posposades. És interessant observar que aquesta freqüència es fa més evident com més gran és la mostra i, d'altra banda, que la construcció *per* enfront de *per a* tendeix a situar-se amb més freqüència en posicions no postverbals, especialment en el cas del dialecte occidental. Això és rellevant si tenim en compte que la construcció *per* també serveix per a expressar la causa.

b) **Negació:** La negació no sembla ser un valor harmònic amb el de la finalitat. Prova d'això és que, del total de mostres de *per* amb valor final, (520 exemples), només un 4,03% d'exemples (21 ocurrències) són oracions negades, (25ab). Amb el cas de *per a*, del total de mostres, (521 exemples), només un 0,96% d'exemples (5 ocurrències) són oracions negades, (25c). Per tant, la finalitat tendeix a rebutjar la negació, un fet que és més significatiu amb *per a*. En els exemples que la construcció final és negada, sembla que la lectura final s'apropa més a la lectura causal, ja que la construcció dona la raó o la justificació per la qual ocorren els fets:

- (25) a. No hé volgut escriure-la en llengua castellana *per no mostrar tenir en poch la cathalana* y també *per no valer-me de llengua estranya* per a llustrar y defensar la naturalesa pròpia, (Despuig, *Col·loquis*, 54).
- b. Y *per no faltar hà ma sanch*, y principalment a la causa pública de la cristiandat y de nostra sancta fe cathòlica, vaig socórrer hà tots dos, y ab número de gent y diners (*Montsó*, 3).
- c. es trastechá per a pendre el temperament més ajustat *per a no desestimar la cortesia*, (Aierdi, *Dietari*, 76).

c) **Aspecte lèxic:** Al nostre corpus, només hem trobat 11 exemples (2,51%) d'oracions finals amb *per* en què l'infinitiu és un verb estatiu (en concret, el verb *tenir*), (26a). En el cas de la construcció amb *per a*, el nombre total només és de 3 ocurrències, és a dir, un 0,57% dels casos, (26b). En canvi, si observem el comportament de les oracions causals, observem un comportament gairebé asimètric: hi ha un total de 133 casos (un 30,43% de les causals amb *per* més infinitiu) que es construeixen amb l'auxiliar *haver* i acostumen a ser verbs no estatus, (26c). En contrast, hi ha 301 ocurrències (un 68,87% de les oracions causals) que es construeixen amb verbs estatus que, a més, no es construeixen amb l'auxiliar *haver*, (26de). Aquesta característica s'explica perquè els verbs estatus tendeixen a rebutjar l'aspecte perfecte (García Fernández, 38-40). Finalment, cal indicar que només hi ha tres casos (un 0,68%) en què hi ha verbs no estatus que no es construeixen amb l'auxiliar *haver*, (26f).

- (26) a. [...] se fèyan molt a menut *per tenir* a rallalas tropas de l'exèrcit dins son camp. (Mas, *Relació*, 84).
- b. [...] se obtinga, lo procurador fiscal del General, de la excepció oposada prenent notenir las qualitats que disposa lo capítol 86 de la última Cort General, *per a ser* acessor de la visitareal (*Generalitat de Catalunya X*, 27).
- c. Se féu crida en esta vila sobra qui volia ser foser, *per haver posat* la Cota Blava a la presó, *per haver-li trobat* clau falsa del magatsem de la palla, y la venia; (Vila, *Amor*, 102).
- d. y me n'agé de anar dins deu dias y troban-ma sens diners me volgé arrimar en la casa de [Saldoni] Farran, *per ser casat* amb una meva tia, com està dit en altra part, (Casanovas, *Memòries*, 82).
- e. sentí com Don Lucas donava orda per librar de la presó a la Josepha Marcona, *per tenir* sa mara l'anpenyo del padre jubilat Batlla y lo padre guardià del convent de Sant Francesch. (Vila, *Amor*, 114).
- f. Y ja molts anys abans, en temps de l'emperador Enrrich Tercer los mateixos úngaros llevaren lo regne al rey Pere, son natural senyor, *per tractar-los mal y rompre sos privilegis*. (Despuig, *Col·loquis*, 171).

Per tant, podem dir que l'aspecte lèxic i l'aspecte gramatical poden servir per a conèixer el significat causal o final de l'estructura implicada.

d) **Correferencialitat amb el subjecte:** Les oracions finals tendeixen a presentar un subjecte correferencial amb algun element de l'oració principal i que no pot ser explícit. En el cas de les finals de propòsit, el subjecte de l'oració final tendeix a ser

l'agent de la principal. Per això, en cas de les oracions passives, no hi ha correferencialitat entre els subjectes gramaticals, (27a). En el cas de les finals de destinació, el subjecte de l'oració final pot ser diferent a l'agent, (27b). En aquests dos casos, es pot donar la paràfrasi per una oració finita (*perquè el tingueren pres* o *perquè el papa llevés al nostre rey lo regne de Nipols*). A més a més, hem trobat dos casos excepcionals de textos occidentals en què trobem l'explicitació del subjecte i es tracta, precisament, de dues oracions finals de destinació, (27bc). És simptomàtic la inserció del verb modal *poder* en el cas de (26c), que sembla possibilitar aquesta inserció.

- 27) a. Y pres aquell, Ø₁fou aportat al monastir de Sant Salvador de Abrera en lo ves-comtat de Cabrera per Ø_? tenir-lo₁ allí pres. (Pujades, *Dietari*, 148).
- b. Los venecians₁ havien de donar al Papa₂ tots los vexells necessaris per Ø₂ llevar al nostre rey lo regne de Nipols, (Pujades, *Dietari*, 245).
- c. Los fusters, com tenen cheni y art per a els demás, no els faltà *per a poder-se ells lloir*, perquè después de la sua bandera portaven un carro que era de veure, (Aierdi, *Dietari*, 295).
- d. que en este cas eixiria molt capàs per a tot, y tant que podria suplir la falta de Trassagrari *per a el renovar lo Santíssim Sacrament* que es per a lo que únicament se necessita tenint capella apart de comunió, (Esplugues, *Memòries*, 59).

Respecte a les causals, el subjecte pot ser no correferencial amb un element de l'oració principal, (28a). En els casos en què és correferencial, es pot explicitar el subjecte, (28b), possibilitat que, en general, queda rebutjada per les oracions finals. Finalment, volem assenyalar que, en els pocs casos en què apareix un verb no estatiu sense l'auxiliar *haver*, aquest acostuma a no explicitar cap subjecte. De fet, en oracions com la de (28c), aquesta possibilitat queda vedada (**No els haurà trobat per cercar-los ell malament*). Sembla que, en aquests casos, les causals adoptessen un comportament sintàctic semblant a les finals. En tots aquests casos, les causals no finites poden ser sempre parafrasejades per causals finites.

- 28) a. Entre altres de sos efectes, en esta matà eo. cremà tots los llimoners y tarongers, per lo que tothom los hagué de coronar, quins brotaren per lo alt, quins devaix la terra per ser mort *tot lo tronch*.(Màrtir, *Llibre*, 242).
- b. Dit dia y any fou aportada dita supplicatió en lo stament y bras militar, y fonch determinat y provehit que se remet als advocats que facen relatió si, per ésser ell₁ syndich de la ciutat, Ø₁ és guiat o no, y si és de justícia lo pretés per dit Bastida. (Montsó, 73).
- c. perquè podia ben ser que en aquell archiu real sien estats los originals de assò y que ell *per mal cercar* no·ls haurà trobats, o també, per desgràcia se seran entre altres escriptures cremats o de altra manera perduts; (Despuig, *Col·loquis*, 182).

3.5. Les oracions finals finites: *perquè* i *per a que*

Si atenem als resultats de les taules 8 i 9, veiem que l'evolució que es pot observar és semblant a la descrita ja per a les construccions *per* i *per a* més infinitiu amb valor final. A la segona meitat del segle XVI, la construcció final amb *perquè* és ben viva en els dos dialectes. En canvi, cap a la segona meitat del segle XVIII, en el dialecte

oriental, la freqüència de *perquè* s'imposa sobre *per a que*, mentre que, en el dialecte occidental, la situació és la contrària. Des del segle XVII, es va imposant *per a que* en el dialecte occidental. A la taula 10, es pot apreciar més clarament l'evolució de *per a que* atenent al nombre total d'ocurrències de finals finites (tenint en compte els exemples totals de *per a que* i *perquè*).

Taula 10. Freqüència de *per a que* i ocurrències totals

Segle XVIIb		Segle XVIIa		Segle XVIIb		Segle XVIIIa		Segle XVIIIb	
Orien- tal	Occi- dental	Orien- tal	Occi- dental	Orien- tal	Occi- dental	Orien- tal	Occi- dental	Orien- tal	Occi- dental
72%	5,88%	25%	81,81%	81,25%	78,12%	63,83%	69,23%	14,81%	98,14%
(75)	(17)	(40)	(11)	(48)	(32)	(47)	(13)	(27)	(54)

La justificació d'aquestes dades ben es podien explicar mitjançant els mateixos arguments que s'han donat per a l'eclosió i/o la decadència de *per a* més infinitiu. De fet, al treball de Pérez Saldanya (e.p.), es documenta una expansió significativa de *perquè* amb valor causal a partir de la segona meitat del segle XVI, en detriment d'altres nexes causals. Així doncs, igual que s'ha justificat l'expansió de *per a* més infinitiu amb valor final per l'augment de la construcció *per* més infinitiu amb valor causal al segle XV, es podria justificar ara la irrupció de *per a que* com producte de l'expansió del nexa causal *perquè* a la segona meitat del segle XVI.

En aquest sentit, cal parar atenció en el fet que les construccions finals i causals amb el nexa *perquè* mantenen una identitat formal parcial, però no total. Les construccions finals sempre es construeixen amb subjuntiu, mentre que les causals amb *perquè*, prototípicament, acostumen a formar-se amb indicatiu. Així doncs, la identitat formal no era absoluta. El mode podia ajudar a desambiguar el valor de la construcció. Ara bé, la desambiguació era parcial perquè no es pot passar per alt que, fins al triomf de les formes en *i* en el dialecte oriental al segle XVIII, bona part de les formes de present d'indicatiu eren idèntiques a les formes de present de subjuntiu. En el dialecte occidental, com el valencià, el sincretisme indicatiu-subjuntiu gairebé va ser total (només es diferencia la tercera persona del singular a la primera conjugació, la més freqüent), de tal manera que formes com *perquè ame/ames/amem/ameu/amen* potencialment poden ser una construcció causal o bé final (Moll, 207-210 i 217; Pérez Saldanya, 1998, 147-168). Per tant, si la diferenciació entre final i causal no sempre era possible, és lògic que se cerqués un nexa que marqués clarament la finalitat, especialment en aquell dialecte en què la distinció indicatiu-subjuntiu no sempre quedava ben delimitada.

Taula 8. *Perquè* amb valor final.

Classificació sintàcti-cosemàntica		Posició dins de l'oració	XVIIb. Orien.			XVIIa. Occ.			XVIIIb. Orien.			XVIIIa. Occ.							
			XVIIb. Orien.	XVIIb. Occ.	XVIIb. TOTAL	XVIIa. Orien.	XVIIa. Occ.	XVIIa. TOTAL	XVIIIb. Orien.	XVIIIb. Occ.	XVIIIb. TOTAL	XVIIIa. Orien.	XVIIIa. Occ.	XVIIIa. TOTAL					
PERQUÈ amb valor final	Propòsit	General	Anteposada	9,52%	18,75%	13,51%	10%	0%	9,37%	0%	0%	0%	0%	25%	4,76%	13,04%	0%	12,5%	
			Parentètica	0%	0%	0%	3,33%	0%	3,12%	0%	14,28%	6,25%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
			Posposada	57,14%	62,5%	59,45%	50%	100%	53,12%	66,66%	42,85%	56,25%	41,17%	50%	42,85714	69,56%	100%	70,83%	
	Verbs de moviment	Anteposada	0%	0%	0%	3,33%	0%	3,12%	0%	14,28%	6,25%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
		Parentètica	4,76%	0%	2,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
		Posposada	14,28%	6,25%	10,81%	6,66%	0%	6,25%	11,11%	14,28%	12,5%	35,29%	0%	28,57%	4,34%	0%	4,16%		
	Valor mitjà		Posposada	0%	6,25%	2,7%	3,33%	0%	3,12%	0%	0%	0%	5,88%	0%	4,76%	8,69%	0%	8,33%	
	Destinació	General	Posposada	9,52%	0%	5,4%	6,66%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
		Verbs de possessió	Parentètica	0%	0%	0%	0%	0%	0%	11,11%	0%	6,25%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
			Posposada	4,76%	0%	2,7%	10%	0%	9,37%	0%	0%	0%	5,88%	25%	9,52%	0%	0%	0%	
Verbs de donació		Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	4,34%	0%	4,16%		
	Posposada	0%	6,25%	2,7%	6,66%	0%	6,25%	0%	0%	0%	11,76%	0%	9,52%	0%	0%	0%			
Cop.	Equativa	Posposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	11,11%	14,28%	12,5%	0%	0%	0%	0%	0%	0%		
Ocurrences absolutes			21	16	37	30	2	32	9	7	16	17	4	21	23	1	24		

Taula 9. Per a que amb valor final

Classificació sintàcti-cosemàntica		Posició dins de l'oració	XVlb. Orien.	XVlb. Occ.	XVlb. TOTAL	XVIIa. Orien.	XVIIa. Occ.	XVIIa. TOTAL	XVIIb. Orien.	XVIIb. Occ.	XVIIb. TOTAL	XVIIIa. Orien.	XVIIIa. Occ.	XVIIIa. TOTAL	XVIIIb. Orien.	XVIIIb. Occ.	XVIIIb. TOTAL		
Propòsit	General	Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2,56%	0%	1,56%	3,33%	11,11%	5,12%	0%	3,77%	3,51%		
		Parentètica	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	8%	3,12%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	
		Posposada	40,74%	100%	41,81%	20%	55,55%	36,84%	61,53%	48%	56,25%	60%	44,44%	56,41%	25%	54,71%	52,63%		
	Verbs de moviment	Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	3,77%	3,51%	
		Posposada	14,81%	0%	14,54%	0%	0%	0%	0%	10,25%	8%	9,38%	13,33%	0%	10,26%	0%	1,88%	1,75%	
	Valor mitjà		Posposada	11,11%	0%	10,9%	30%	22,22%	26,31%	0%	8%	3,13%	3,33%	0%	2,56%	50%	7,54717%	10,52%	
	Destinació	General	Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1,88%	1,75%
			Posposada	5,55%	0%	5,45%	50%	0%	26,31%	5,12%	0%	3,13%	6,66%	0%	5,12%	0%	9,43%	8,77%	
		Verbs de possessió	Parentètica	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2,56%	0%	1,56%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
			Posposada	5,55%	0%	5,45%	0%	11,11%	5,26%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Verbs de donació		Anteposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	11,11%	2,56%	0%	0%	0%	
		Posposada	22,22%	0%	21,81%	0%	11,11%	5,26%	12,8%	24%	17,18%	13,33%	33,33%	17,94%	25%	15,094%	15,79%		
C.Aj/CN	Posposada	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2,56%	4%	3,12%	0%	0%	0%	0%	1,88%	1,75%		
Altres casos			0%	0%	0%	0%	0%	0%	2,56%	0%	1,56%	0%	0%	0%	0%	0%	0%		
Ocurrences absolutes			54	1	55	10	9	19	39	25	64	30	9	39	4	53	57		

Tot i la rellevància d'aquests fets, considerem que existeix un altre motiu més important encara que pot explicar els canvis registrats; la causa dels canvis produïts obeeixen a la necessitat de cercar un paradigma regular i simètric en les relacions causals i finals. Una vegada que s'han donat els canvis descrits per a les causals i finals no finites, la incorporació o la desaparició del nexa *per a que* és una conseqüència natural per a obtenir un paradigma que es fonamenta en l'analogia:

Taula 10. Paradigma simètric i asimètric de la causa i la finalitat

	Paradigma simètric				Paradigma asimètric	
	Paradigma sincrètic		Paradigma distintiu			
	No finites	Finites	No finites	Finites	No finites	Finites
Causa	<i>Per més infinitiu</i>	<i>Perquè</i>	<i>Per més infinitiu</i>	<i>Perquè</i>	<i>Per més infinitiu</i>	<i>Perquè</i>
Finalitat			<i>Per a més infinitiu</i>	<i>Per a que</i>	<i>Per a/Per més infinitiu</i>	

Així doncs, la preferència de la llengua ha sigut la de mantenir un paradigma analògic o simètric, exemplificat en oracions com les de (29), enfront d'un paradigma com el que s'exemplifica en (30), on s'utilitzen diferents marques per a expressar la finalitat (*per més infinitiu* i *per a que*, (30a) o *per a més infinitiu* i *perquè*, (30b)).

(29) a. Y tot se callà, així *per ser* lo mort de tan mala calitat y tenir moltes morts fetes, com *perquè* inportava per a la quietut el que no es divulgàs tal cosa. (Aiderdi, *Dietari*, 364).

b. En est temps, acabà dit duc de Pòpuli de perficionar la línia de circumvalació de son camp, axí *perquè* no pogués passar per terra socorro algun de provisions dins ciutat com *per assegurar-se* de las moltas correrries.(Mas, *Relació*, 84).

c. y en la visita del 1633 es llig mandato *per a que* esta Parròquia faça cada any festa a dit Sant Apòstol Titular, y *per a poder-lo cumplir* féu el poble consell segons estil de les lleis antigues y en ell, asegura la tradició de hòmens vells, (Esplugues, *Memòries*, 37)

(30) a. y se ha aconcellat que si lo die de demà sa magestat no donava hora *per complimentar-lo* per rahó de dita victòria, se'n demane *per a que* los tres presidents li presenten la representació formada per la conferència, (*Generalitat de Catalunya X*, 93).

b. En ocasió de la poesia sobredita, ha paregut convenient posar los dístichs que compongué lo venerable pare Pere Just Sautel, de la companyia de Jesús, natural de València del Delfinat, en la França, axí *perquè* lo discret lector es desembafe un poch de la frase valenciana, com també *per a donar* en eloqüència latina, de ploma ben templada, alguns elogis de sancta Catherina. (Mas, *Caterina*, 370).

L'evolució de la llengua sembla que ratifica aquesta afirmació: l'evolució de *per a que* (i tal volta la de *perquè* amb valor causal) segueix sempre l'estela de l'evolució de *per a més infinitiu*(i de *per més infinitiu*). Segons s'indica en Pérez Saldanya i Pineda (e. p.), als orígens de la llengua, *perquè* va existir com a forma causal però va ser una forma minoritària; el valor més freqüent era el de finalitat i, a més, s'empraven altres formes més freqüents per a expressar la causa. Igualment, en Tordera Yllescas (e.p.), es

recullen alguns casos molt puntuals de *per* més infinitiu amb valor causal als segles XIII i XIV, però el valor més freqüent d'aquesta construcció des dels orígens va ser el final.

A més a més, l'evolució de *per a que* sembla seguir els passos de *per a*, però amb un segle de retard. Així, per exemple, es poden detectar casos molt singulars de *per a* més infinitiu a la segona meitat del segle XIII, (31a), i de *per a que* al segle XIV, (31b):

- (31) a. E que cascun veyn puxcha traure son porch *per a engrosar* de la porcharia, del dia de Sant Johan a enant, estró en lo dia de Nadal. (*Cocentaina*I, 92).
- b. E l' apístola reglarment en la missa nostra cantar quant manat li serà per lo regent la nostra cappella; e con no serà, vestit *per a que* la dita epístola cantar, tenga un tortiç quant lo cors de Nostre Senyor se levarà, e la part dels llibres a les hores deydores o cantadores ensemps ab l' escolan de la cappella port en tal manera. (*Cerimoniós* I, 145).

Com es detalla en Tordera Yllescas (e.p), al segle XIV, comença a haver-hi molt més exemples amb *per a* més infinitiu amb valor final, tot i que encara la construcció esmentada no gaudeix de molta freqüència. Una cosa semblant ocorre amb *per a que*, però un segle després: la construcció *per a que* emergeix amb certa freqüència ja al segle XV (es poden detectar exemples al *Tirant* o al *Curial*): al *Corpus Informatitzat del Català Antic*, hem pogut detectar 18 exemples (16 amb *per a que* i 2 amb *per a què*). I, mentre que al segle XV, puja considerablement la freqüència de la construcció *per a* més infinitiu, és al segle XVI quan esclata la freqüència de *per a que*: al *Corpus Informatitzat del Català Antic*, hem pogut detectar 624 exemples de *per a que* (135 exemples amb *per a que*, 468 amb *per a què*, 1 amb *pera què* i 20 amb *pera que*). És a dir, l'eclosió de *per a que* es dona un segle després de la de *per a* més infinitiu. Finalment, cal recordar que, precisament, al segle XVI, triomfa *perquè* amb valor causal, segons registra Pérez Saldanya (e.p.). A la taula 11, es fa una síntesi de l'evolució de les construccions tractades:

Taula 11. Evolució de les diferents construccions finals i causals

	Segle XIII	Segle XIV	Segle XV	Segle XVI
<i>Per a</i> més infinitiu	?	*	**	
<i>Per a que</i>	X	?	*	**
<i>Per</i> més infinitiu causal	?	*	**	
<i>Perquè</i> causal	*	*	*	**
<i>Per</i> més infinitiu final	**	**	**	*/**
<i>Perquè</i> final	**	**	**	*/**
Llegenda:				
X: Cap exemple registrat ?: Esporàdic: Entre 1 i 5 exemples				
*: Freqüència molt baixa **: Construcció amb relativa freqüència				
*/**: Depenent del dialecte, pot tenir major o menor freqüència				

Per tant, es pot afirmar que l'evolució de *per a que* està lligada a la de *per a* més infinitiu. Segueix el mateix camí evolutiu, però, aproximadament, un segle més tard. De fet, també es poden detectar exemples residuals de *per a que* amb valor causal, d'igual manera que es podien detectar casos de *per a* més infinitiu amb valor causal:

- (32) a. y lo dimoni nos baxà després de ser passada la tempestat en lo matex lloch ahont nos havie preses, y havíem dexada la roba *per a què* en aqueixa ocasió jo anave en camisa, (*Bruixes*,80).

b. [...] *ý per a què* per a vuy ya no y ha plaza ahont elles estaven, com abans n'í solia aver [...], ha fet posar les mateixes armes en la paret frontera com ara estan, (Despuig, *Col·loquis*, 106).

c. Esta, com he dit, després se va casar ab Francesch Dalfó de Figueres, vuy encara tots viuan, tenen dos fills, però tots són estadas unas fletgas per a mi, *per a que* tots tiraban a acabar de destruir esta casa y encara jo los he agut de pagar a los dits cònjuges Dalfons dos-centas cinquanta lliuras, (Casanovas, *Memòries*, 56).

d. Soposat las ordras llavors pasaran y com llavors n'í abia alguns que me portavan gran malícia, aloego me trovavan a mi, dient que a ningú hi posquian fer anar millor que a mi, *per a que* jo no feya falla a ningú y que tanvé era un buscador de rohidós; (Casanovas, *Memòries*, 94).

Per tot això, podem concloure que la irrupció i la desaparició de *per a que* pot estar lligada a l'evolució de *per a* més infinitiu. Per tant, es pot afirmar que es dona una atracció evolutiva des de les formes finites (*per a que*) cap a les formes no finites (*per a* més infinitiu).

4. Conclusions

A partir de les dades que hem oferit, creiem que podem establir les conclusions següents. En primer lloc, a partir del context descrit en Tordera Yllescas (e.p.), es pot observar com, en el dialecte oriental, va augmentant la freqüència d'ús de la construcció *per* més infinitiu amb el valor de destinació, enfront d'altres formes més tradicionals, com *a* més infinitiu (vigent des dels orígens de la llengua) com *per a* més infinitiu (forma freqüent a partir del segle XV). En canvi, l'ús de *per a* més infinitiu disminueix i els usos, pràcticament, es restringeixen a la finalitat de destinació (especialment és significativa la freqüència registrada amb verbs de possessió). Això dona dues possibilitats en el dialecte oriental: que la finalitat de destinació siga expressada per la construcció *per* més infinitiu (possibilitat més freqüent) o bé que la finalitat de destinació siga expressada per la construcció *per a* més infinitiu (possibilitat menys freqüent). La finalitat de propòsit és expressada majoritàriament per la construcció *per* més infinitiu.

Pel que fa a la mostra del dialecte occidental analitzat, allò que es pot observar és com la construcció *per a* més infinitiu, que, al segle XV, estava destinada majoritàriament a expressar la finalitat de destinació, es va imposant enfront de *per* més infinitiu, fins i tot en la finalitat de propòsit. Les raons que poden explicar això són dues: en primer lloc, l'estreta relació semàntica entre la finalitat de destinació i la finalitat de propòsit. No sempre és fàcil distingir un ús de l'altre, com ho demostra l'existència de construccions amb un valor mitjà, de destinació-propòsit. En segon lloc, sembla que hi ha una correlació entre l'aparició de la construcció de *per* més infinitiu amb valor causal i la disminució d'ús de *per* més infinitiu amb valor final. Allí on és més freqüent la construcció causal amb *per* més infinitiu, es fa menys freqüent la construcció final amb *per*, i més freqüent amb *per a*. Aquest pot ser un mecanisme de la llengua per a diferenciar la causa i la finalitat en les construccions no finites.

Finalment, quant a l'evolució de *perquè* i *per a que* amb valor final, es pot dir que l'evolució és molt semblant a la descrita per a les construccions no finites. La nostra tesi és que l'evolució d'aquestes construccions finites està lligada a l'evolució de les formes causals i finals no finites. La llengua cerca la regularitat i l'analogia i tracta d'eliminar un sistema asimètric. Allí on s'imposa *per a* més infinitiu és on s'expandeix *per a que*. En canvi, allí on triomfa *per* més infinitiu amb valor final és on es conserva la solució tradicional *perquè* amb valor final.

Corpus

- (Aierdi, *Dietari*): J. Aierdi. *Dietari*. A cura de V. J. Escartí. Barcelona: Barcino, 1999.
- (Albalat): *Vint processos criminals d'Albalat de la Ribera (1611-1666)*. A cura de R. Fresquet Fayos. Albalat de la Ribera: Ajuntament d'Albalat de la Ribera, 1997.
- (Avellà, *Memòries*): “Memòries de mossèn Jaume Avellà.” En A. Simon i Tarrès ed. *Memòries i diaris personals de la Catalunya moderna. Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la selva*, Barcelona: Curial, 1993. 26-41.
- (Bruixes): R. Ginebra, *Condemnades per bruixes. Processos judicials al Vallès i al Moianès a principis del segle XVII*. Granollers: Museu de Granollers, 2007.
- (Casanovas, *Memòries*): S. Casanovas i Canut. *Memòries d'un pagès del segle XVIII*. A cura de J. Geli i M. À. Anglada. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1978.
- (Cerimoniós I): Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós, a cura de F. M. Gimeno, D. Gozalbo & J. Trenchs. València: Universitat de València/Academia Valenciana de la Llengua, 2009. 51-239.
- (Cocentaina I): J. J. Ponsoda Sanmartín. “El català i l'aragonés en els inicis del Regne de València segons el Llibre de Cort de Justícia de Cocentaina (1269-1295).” Alcoi: Marfil, 1996.
- (Despalau, *Diari*): “Diari de Frederic Despalau (1572-1600).” En A. Simon i Tarrès ed. *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*. Barcelona: Curial, 1991. 101-177.
- (Despuig, *Col·loquis*): C. Despuig. *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*. A cura d'E. Duran. Barcelona: Curial, 1981.
- (Esplugues, *Memòries*): *Memòries d'un capellà del segle XVIII, Josep Esplugues, rector de Montaverner*. A cura d'E. Casanova. València: Edicions Alfons el Magnànim/Institució Valenciana d'Estudis i Investigació.
- (Generalitat de Catalunya VIII): *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Volum VIII. Anys 1674-1689*. A cura de C. Borau i Morell, L. Cases i Loscos, X. Cazeneuve i Descarrega, M. I. Ortí i Iglesias & J. Pons i Alsina. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2003.
- (Generalitat de Catalunya X): *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, Volum X. Anys 1701-1713*. A cura de X. Cazeneuve i Descarrega, S. Jurado Carrasquero, V. Ruiz i Gómez & J. Soler i Jiménez. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007.
- (Girona II): *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, vol. II. A cura de M. J. Arnall i Juan. Barcelona: Noguera, 2000.
- (Màrtir, *Llibre*): P. Màrtir. “Memòries de Pere Martir Coll.” En A. Simon i Tarrès, ed. *Memòries i diaris personals de la Catalunya moderna. Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la selva*. Barcelona: Curial, 1993. 211-252.
- (Martorell, *Tirant*): J. Martorell. *Tirant lo Blanch*. A cura d'A. Hauf. València: Tirant lo Blanch, 2005.
- (Mas, *Relació*): M. Mas i Soldevila, “Relació del siti de Barcelona de l'any 1713 i 1714.” En A. Alcoberro & M. Campabadal. *Cròniques del setge de Barcelona de 1713-1714*. Barcelona: Barcino, 2014.
- (Montsó): *Corts generals de Montsó (1585). Montsó – Binèfar. Procés familiar del braç reial*, a cura de J. M. Bringué i Portella, P. Gifre i Ribas, G. Marí i Brull, M. Pérez Latre, J. Pons i Alzina. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2001.
- (Perot, *Memòries*): “Memòries de Perot de Vilanova.” En A. Simon i Tarrès ed. En *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*. Barcelona: Curial, 1991. 36-88.
- (Porcar, *Coses*): P. J. Porcar, *Coses evengudes en la ciutat y regne de València: Dietari*

- (1585-1629). A cura de J. Lozano. València: Universitat de València, 2012.
- (Pujades, *Dietari*): *Dietari de Jeroni Pujades II (1606-1610)*. A cura de J. M. Casas Homs. Barcelona: Fundació S. Vives Casajuana, 1975.
- (Ramis, *Lucrècia*): J. Ramis. *Lucrècia*. A cura de J. Carbonell. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- (Tomàs, *Caterina*): J. J. Mompó. *L'obra editada del canonge Teodor Tomàs (València 1677-1748). Estudi lingüístic i edició*. Tesi doctoral. Universitat de València, 2007.
- (Vila, *Amor*): C. Vila. *Amor al Rey y a la Pàtria: vinguda de Pere Juan Barceló dit Carrasclot, en Reus: 1713-1749*. Reus: Asociación de Estudios Reusenses, 1954.
- (València II): A. Rubio Vela. *Epistolari de la València Medieval (II)*. València/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- (Villena, *Vita I*): *Libre anomenat Vita Christi* compost per sor Isabel de Villena. A cura de R. Miquel i Planas. Barcelona: Casa Miquel Rius. Vol. 1, 1916.

Obres citades

- Bassols de Climent, M. *Sintaxis latina*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1992 [1962].
- Casanova, E. "Les conjuncions finals en català. El cas de *per a que*." En G. Holtus, G. Lüdi & M. Metzeltin eds. *La Corona d'Aragó i les llengües romàniques. Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colon*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1989. 187-201.
- Coromines, J. *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club editor, 1971.
- Diessel, H. "The Ordering Distribution of Main and Adverbial Clauses: A Typological Study." *Language* 77, 3 (2001): 433-455
- Diessel, H. & K. Hetterle. "Causal clauses: A crosslinguistic investigation of their structure, meaning, and use." En P. Siemund ed. *Linguistic Universals and Language Variation*. Berlín: de Gruyter, 2011. 21-52.
- Fabra, P. *Gramàtica catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans 1933 [1918].
- . *Converses filològiques*. Barcelona: Edhasa, 1983-1984.
- García Fernández, L. *El aspecto gramatical en la conjugación*. Madrid: Arco-Libros. 1998.
- Haspelmath, M. "From purposive to infinitive. A universal path to grammaticalization." *Folia Linguistica Historica* 10, 1-2, (1989): 287-310.
- IEC [Institut d'Estudis Catalans]. *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2016.
- Melis, C. "Sobre los inicios de la función 'final' de *para (que)*." En C. Company ed. *Cambios diacrónicos en el español*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, 1997. 100-121.
- Meyer-Lübke, W. *Grammaire des langues romanes*, vol. III. Ginebra/Marsella: Slatkine Reprints / Laffitte reprints. 1900
- Moll, F. de B.. *Gramàtica històrica catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 1991 [1952].
- Palau i Martí, F. "Les preposicions catalanes *per* i *per a* expressant la causa i la finalitat. Comparació amb altres llengües romàniques." *Estudis universitaris catalans*, XXVI, 4. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1984. 195-228.
- Palmer, L. R. *Introducción al latín*, Barcelona: Ariel, 1988 [1974].

- Pérez Saldanya, M. *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. València: Universitat de València, 1998.
- . "Oraciones causales." En C. Company Company ed. *Sintaxis històrica de la lengua espanyola. Tercera parte: Preposiciones, adverbios y conjunciones. Relaciones interoracionales*, vol. 3. Ciudad de México: Universidad Autónoma de México/Fondo de Cultura Económica, 2014. 3447-3609.
- . "La reestructuració del sistema de conjuncions causals durant l'edat moderna." En premsa.
- Pérez Saldanya, M. & A. Pineda. "Les oracions causals i finals." En J. Martines & M. Pérez Saldanya eds. *Gramàtica del català antic*. En premsa.
- RAE & ASALE [Real Academia Española & Asociación de Academias de la Lengua Española]. *Nueva gramática de la lengua espanyola*. Madrid: Espasa, 2009. 2 vols.
- Sancho Cremades, P. "La preposició i el sintagma preposicional." En J. Solà, M.-R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya. *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2002, edició citada de 2008. 1689-1796.
- Solà, J. *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- Tarriño Ruiz, E. "Formas nominales del verbo." En José Miguel Baños Baños ed. *Sintaxis del latín clásico*. Madrid: Liceus, 2009. 469-494.
- Tordera Yllescas, J. C. "Les oracions finals i causals no finites." En J. Martines & M. Pérez Saldanya eds. *Gramàtica del català antic*. En premsa.
- Viana, A. & J. Suils. "Les construccions causals i finals." En J. Solà, M.-R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya. *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2008 [2002]. 2937-2975.